



راهنمای معلم

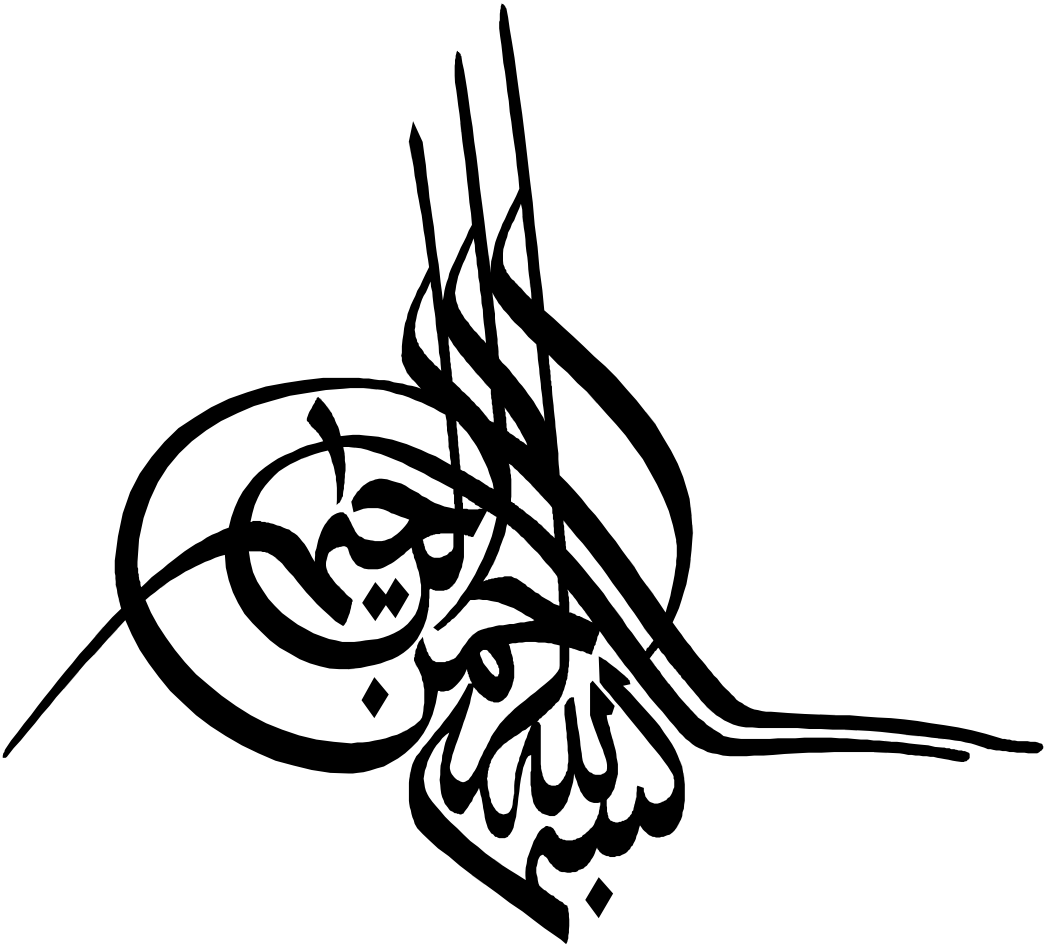
# زبان آموزی، جمله سازی و انشا

گروه آسیب دیده می شنوایی

پایه ششم دبستان

معاونت برنامه ریزی آموزشی و توان بخشی

سال تحصیلی ۹۳-۹۲



## پیش‌گفتار

زبان از برجسته‌ترین ویژگی‌های نوع بشر است. شاید اهمیت زبان از همه‌ی دستاوردهای چند هزارساله‌ی تمدن بشری در حوزه‌ی ابزار مادی بیشتر باشد. یادگیری زبان با زندگی انسان آمیخته است و او به بالاترین نوع نظام ارتباطی، یعنی سخن گفتن، دست یافته است. زبان امکانات بی‌شماری در اختیار بشر می‌گذارد، توانایی هم‌اندیشی، همدلی و پیوند اجتماعی را به او می‌بخشد و او را قادر می‌سازد تا فرهنگ خود را از نسلی به نسل دیگر منتقل سازد و گردونه‌ی مناسبی برای اندیشه‌های او باشد.

کودک دچار آسیب شنوایی از بسیاری از این امکانات بی‌بهره است. روشن است که او نمی‌تواند از راه شنیدن و گوش دادن، مهارت‌های زبانی خود را توسعه دهد. بنابراین توانایی او در گسترش مفاهیم، تحت تاثیر این آسیب قرار می‌گیرد. کودک شش‌ساله‌ی طبیعی در آستانه‌ی ورود به مدرسه، زمینه‌ای پر بار از زبان درکی و بیانی دارد، گنجینه‌ای که پیش‌نیاز سوادآموزی به‌شمار می‌رود. در این سن، کودک واژه‌های فراوانی را درک و بیان می‌کند. او ایرادهای دستوری را اصلاح می‌کند و زبان را همچون واسطه‌ای برای تعاملات طبیعی و بازگویی دیدگاه‌ها و افکار به‌کار می‌گیرد. اکنون کودک به گسترش آن دسته از نمادهای دیداری و شنیداری می‌پردازد که پیش از این آموخته و بارها برای او تکرار شده است و می‌تواند نمادهای نوشتاری را نیز بیاموزد و به سادگی بخواند و بنویسد. با این توصیف، وضعیت کودک دچار آسیب شنوایی کاملاً روشن است، زیرا او به شکل‌های گوناگون در درک و بیان زبان، خواندن، نوشتن، جمله‌سازی و انشانویسی مشکل دارد. پژوهش‌های فراوان در زمینه‌ی خواندن و نوشتن کودکان دچار آسیب شنوایی و تجزیه و تحلیل نمونه‌های زبان نوشتاری این کودکان گویای آن است که رشد زبان نوشتاری، شامل طول کلمات و جملات، صحت دستوری، نوآوری در نوشتن و ... در آن‌ها بسیار کمتر از کودکان شنوا است. در گروه کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی، دانش‌آموزانی که بیشترین مهارت را در ارتباط شفاهی داشته‌اند، از دید مهارت‌های گفتاری، توانایی خواندن و نوشتن و کاربرد دستور زبان نیز در پایه‌ی بالاتری قرار می‌گیرند. بنابراین، توجه به افزایش مهارت‌های کلامی و استفاده از کانال شنوایی بیش از پیش ضروری به‌نظر می‌رسد.

واحد برنامه‌ریزی آموزشی و درسی دانش‌آموزان آسیب‌دیده‌ی شنوایی، برای افزایش توانمندی‌های زبانی این دانش‌آموزان (مهارت‌های نوشتاری، جمله‌سازی و انشا)، برای هر پایه‌ی دوره‌ی ابتدایی مجموعه‌ای شامل کتاب راهنمای معلم و کتاب درسی تدوین کرده است.

کتاب راهنمای معلم دارای دو بخش نظری و راهنمای تدریس است. بخش نظری مطالبی را دربر می‌گیرد که دانستن آنها برای معلمان هر پایه ضروری است. این بخش شامل آشنایی با مهارت‌های زبانی، مراحل رشد طبیعی شنوایی و گفتار و زبان، شناسایی محدودیت‌ها و توانایی‌های کودک آسیب‌دیده‌ی شنوایی و ارائه پاره‌ای از راه‌کارهای مناسب برای بهبود سطح توان بخشی و آموزش این کودکان است. بخش نظری پیش‌نیاز راهنمای تدریس و کتاب درسی است، بنابراین آگاهی کامل از مباحث این بخش برای تدریس ضروری است.

در این کتاب، تلاش بر این بوده که از دیدگاه کارشناسان آموزشی و توان بخشی برای ارائه راه‌کارهای بهینه و کاربردی استفاده شود. روشن است که دستیابی به نتایج مطلوب و رسیدن به اهداف، نیازمند همکاری نزدیک همکاران توان بخشی و آموزشی است.

این کتاب به‌عنوان کاری جدید در این حوزه، خالی از کاستی نیست، از این‌رو، پدیدآورندگان پذیرای انتقادات، پیشنهادها و دیدگاه‌های سازنده‌ی همکاران گرامی در راستای اصلاح و بهینه‌سازی ویرایش‌های آتی آن هستند

## فهرست

۱	فصل اول: مباحث نظری
۳	زبان آموزی
۳	گوش کردن
۴	سخن گفتن
۴	روند رشد طبیعی مهارت‌های شنیداری و زبانی
۱۲	خواندن
۱۳	نوشتن
۱۴	تاثیر آسیب دیدگی شنوایی بر روند رشد طبیعی
۱۷	آثار آسیب دیدگی شنوایی بر مهارت‌های زبانی و گفتاری
۱۸	اختلالات زبان در کودکان آسیب دیده‌ی شنوایی
۲۴	اختلالات گفتاری در کودکان آسیب دیده‌ی شنوایی
۲۵	اختلال خواندن و نوشتن در کودکان آسیب دیده‌ی شنوایی
۲۶	توان بخشی دانش آموزان آسیب دیده‌ی شنوایی
۲۶	توان بخشی شنیداری
۲۸	توان بخشی گفتار و زبان
۲۹	آموزش کودکان آسیب دیده‌ی شنوایی
۳۰	دوره‌های آموزشی دانش آموزان آسیب دیده‌ی شنوایی
۳۲	فصل دوم: مباحث عملی
۳۳	سخنی با همکاران

۳۶	نکات مهم در انشا نویسی
۴۰	جدول دروس ارائه شده در هفت پایه ابتدایی
۴۲	زمان بندی آموزش جمله سازی و انشا پایه ششم
۴۳	درس اول : جملات عاطفی
۴۵	درس دوم : نقل قول
۴۷	سوم : توصیف
۵۴	درس چهارم : تکمیل و گسترش جملات و متن های ناتمام
۵۸	درس پنجم : آدرس نویسی
۶۱	درس ششم : خلاصه نویسی
۶۵	درس هفتم : گزارش نویسی
۶۹	درس هشتم : نامه نگاری
۷۴	نمونه انشا ۱
۷۵	نمونه انشا ۲
۷۷	نمونه انشا ۳
۷۹	نمونه انشا ۴
۸۰	نمونه انشا ۵
۸۱	منابع

# فصل اول

## مباحث نظری

گفتار و زبان نیز مانند دیگر ابعاد وجودی انسان یک‌باره پدید نمی‌آیند، بلکه برخی معتقدند در سه مرحله‌ی کلی و به‌تدریج نمایان می‌شوند و رشد و تکامل می‌یابند، این سه مرحله عبارتند از:

**شناخت<sup>۱</sup>:** کودک بر اثر عوامل گوناگون می‌تواند تجربیات پرشمار و متنوعی را از محیط کسب نماید که به‌دنبال آن درک و تصویری از مفاهیم و اشیای پیرامون در ذهنش شکل می‌گیرد و نسبت به آنها واکنش نشان می‌دهد. تشکیل مفهوم ذهنی دارای چندین مرحله‌ی منظم و پیوسته است. مجموعه‌ی توانایی‌های بدست آمده در این مرحله، شناخت نامیده می‌شود.

**زبان<sup>۲</sup>:** برای مفاهیم ذهنی که کودک در مرحله‌ی پیش، از آنها شناخت پیدا کرده و برجسب کلامی ویژه‌ای برای آنها ندارد، یک برجسب کلامی در سطح ذهن اختصاص می‌یابد. در این مرحله، زبان یک توانایی نهفته است که از راه های گوناگون نمایان می‌شود و برای برقراری ارتباط مورد استفاده قرار می‌گیرد. از جمله این راه‌ها می‌توان از ایما و اشاره، نقاشی، موسیقی، نوشتار و گفتار نام برد.

**گفتار<sup>۳</sup>:** برجسب‌های کلامی که در ذهن جای دارند در چارچوب الفاظ و واژه‌ها بازگو می‌شوند. در واقع، زبان برای برقراری ارتباط از راه آواهای کلامی به‌کار گرفته می‌شود و گفتار شکل می‌گیرد.

## ۱- زبان‌آموزی

گوناگونی نظریه‌های زبان‌آموزی کودکان، گویای پیچیدگی این فرآیند است. هرکدام از نظریه‌ها نگاهی متفاوت به ماهیت انسان دارد. برپایه‌ی برخی از نظریه‌ها، انسان بدون هیچ‌گونه توانایی ویژه‌ای زاده می‌شود و یادگیری زبان وابسته به محرک‌های پیرامونی و اصول شرطی شدن است. از سوی دیگر، گروهی بر این باورند که کودک با مجموعه‌ای از توانایی‌ها و استعدادهای زبانی زاده می‌شود. این گروه بر نقش وراثت در زبان‌آموزی تأکید دارند. به‌طورکلی برخی معتقدند که زبان پیامد کنش متقابل محیط و وراثت است.

---

1-cognition  
2- language  
3- speech



گفته شده است که برای بسیاری از افراد، فراگیری زبان در این چهار شکل صورت می‌گیرد: گوش‌دادن، سخن گفتن، خواندن و نوشتن.

بیشتر پژوهشگران عقیده دارند که این چهار مهارت زبانی به یکدیگر وابسته‌اند و برقراری ارتباط در مرکز این وابستگی قرار دارد. با گوش‌دادن و خواندن به اندیشه‌های دیگران پی می‌بریم و گفتن و نوشتن، ابزاری برای آگاه‌سازی دیگران از خواسته‌ها و اندیشه‌های گوینده یا نویسنده هستند. مهارت‌های گوش‌دادن و خواندن را می‌توان وجوه درون داد یا مهارت‌های دریافتی (درکی) زبان دانست و دو مهارت دیگر، یعنی سخن گفتن و نوشتن، به‌عنوان وجوه برون داد و یا مهارت‌های بیانی دسته‌بندی می‌شوند. از دیدگاه تاریخی مهارت‌های شفاهی یعنی گوش‌دادن و سخن گفتن، صدها هزار سال پیشتر از مهارت‌های خواندن و نوشتن پدید آمده‌اند.

زبان به‌صورت یک کل یا یک مجموعه‌ی یکتا کار می‌کند و جدایی‌ناپذیر است، ولی برای شناخت بهتر و بیشتر، چهار مهارت آن را به‌طور جداگانه مطالعه و بررسی می‌کنیم.

## ۱-۱- گوش کردن

گوش کردن نخستین مهارت زبان‌آموزی است. نوزادان از هنگام تولد توانایی شنیدن صداهای پیرامون خود را دارند، حتی امروزه ثابت شده است که جنین انسان می‌تواند صداهای بلند اطراف مادر را بشنود.

شنیدن، با دریافت محرک‌های صوتی انجام می‌پذیرد، ولی گوش کردن مهارتی است که از راه توجه و دقت کردن به شنیده‌ها شکل می‌گیرد. کودک با برخورداری از توانایی شنیدن و مهارت گوش‌دادن، یادگیری را آغاز می‌کند. او بارها و بارها واژه‌ها را در موقعیت‌های گوناگون می‌شنود و کم‌کم به معنای آنها پی می‌برد.

سلامت سیستم شنوایی و کارکرد درست آن، نخستین و مهمترین عامل شنیدن است. اگر به هر دلیلی این سیستم دچار آسیب شود، شنیدن و گوش کردن کودک نیز دچار اختلال می‌شود و در پی آن سایر مهارت‌های زبان‌آموزی نیز دچار مشکل خواهند شد. پس بررسی روند رشد طبیعی مهارت‌های شنیداری، به‌دلیل آثار انکارناپذیر آنها در رشد دیگر مهارت‌های زبانی، ضروری به نظر می‌رسد. روشن است که آگاهی از رشد طبیعی مهارت‌های شنیداری به شناسایی زود هنگام موارد غیرطبیعی می‌انجامد و به اثر بخشی برنامه‌های آموزشی و توان‌بخشی کمک می‌کند.

## ۲-۱- سخن گفتن

دومین مهارت‌زبانی، سخن گفتن است. کودک طبیعی پس از چندین ماه گوش‌دادن و دقت کردن در گفتار اطرافیان، سرانجام کلمات را بر زبان می‌آورد و در این زمان افزون بر گوش‌دادن تلاش می‌کند تا واژه‌های شنیده شده را تکرار کند و سخن گفتن را آغاز نماید. سخن گفتن ماه‌ها دیرتر از گوش‌دادن آغاز می‌شود و در شروع آهسته و کند است. از آغاز سخن گفتن تا سه یا چهارسالگی، رشد زبان شتاب می‌گیرد و کودک می‌تواند جملات چند واژه‌ای را بسازد و به آسانی افکار و خواسته‌های درونی خود را آشکار کند و کم‌کم به کمال زبانی خود دست یابد. سلامت دستگاه شنوایی، رشد بدنی و ذهنی، اجتماع و محیط از عوامل مؤثر در سخن گفتن و تکامل گفتار به‌شمار می‌آیند. روشن است که فراگیری مهارت مورد نیاز برای سخن گفتن و رساندن پیام از این راه، به شنوایی کافی و سلامت اندام‌های گفتاری بستگی دارد و تنها در این شرایط کودک می‌تواند سخن گفتن را آغاز کند و دریافت‌های خود را با کمک واژه‌ها آشکار سازد.

آشنایی با روند طبیعی رشد گفتار و زبان، ما را در گزینش مواد آموزشی و چگونگی آموزش افراد دارای اختلال یاری می‌دهد.

## روند رشد طبیعی مهارت‌های شنیداری و زبانی

در این بخش تلاش بر این است که به‌طور خلاصه به روند رشد طبیعی مهارت‌های شنیداری و زبانی (درکی و بیانی) از جنبه‌های گوناگون و در پایه‌های سنی متفاوت اشاره شود.<sup>۱</sup>

### الف- هنگام تولد تا شش ماهگی

- ۱- نسبت به صداها آگاهی شنیداری دارد.
- ۲- به صداها ناگهانی واکنش نشان می‌دهد. برای نمونه: از جا پریدن، سفت کردن بدن، پلک زدن، تکان دادن دست و پا، گریه کردن.
- ۳- به طیف گسترده‌ای از صداها از جمله صداهاى آهنگین واکنش نشان می‌دهد.
- ۴- صدای مادرش را می‌شناسد و با شنیدن صدای او آرام می‌گیرد و گریه‌اش قطع می‌شود.

<sup>۱</sup> - برای مطالعه‌ی بیشتر به منابع ۱۱ و ۲۲ و ۲۳ مراجعه فرمایید.

- ۵- با شنیدن صدا، سرعت مکیدن پستان مادر کاهش یا افزایش می‌یابد.
  - ۶- با صدای گفتاری آشنا می‌شود و به صدای انسان توجه نشان می‌دهد.
  - ۷- با شنیدن صدای مادر، شروع به آواسازی می‌کند.
  - ۸- با شنیدن صدا، چشمش را به‌سوی آن حرکت می‌دهد.
  - ۹- صدا برایش معنادار می‌شود.
  - ۱۰- با دقت بیشتری به صداها گوش می‌دهد.
  - ۱۱- با معنای صداها آشنا می‌شود. برای نمونه، گاهی به نام خودش واکنش نشان می‌دهد.
  - ۱۲- به صدای خودش گوش می‌دهد.
  - ۱۳- مهارت جهت‌یابی صدا (حرکت دادن سر به‌سوی منبع صدا) را دقیق‌تر انجام می‌دهد.
  - ۱۴- صدای فرد غریبه را از آشنا تشخیص می‌دهد.
  - ۱۵- با شنیدن صدای انسان لبخند می‌زند یا آواسازی می‌کند.
  - ۱۶- از صداها تداعی معنایی دارد و برخی از صداهایی را که شنیده تکرار می‌کند.
  - ۱۷- آواسازی و صداسازی همراه با خوشحالی به شکل شبهه واکه‌ها<sup>۱</sup> دارد.
  - ۱۸- هنگام غان‌وغون آهنگین<sup>۲</sup> آواهای /ب/، /پ/ و /م/ را به‌کار می‌برد.
  - ۱۹- از صداهای گفتاری یا ایما و اشاره برای نشان دادن خواسته‌هایش استفاده می‌کند.
  - ۲۰- به واژه‌ی «نه» و تغییرات آهنگ صدای افراد پاسخ می‌دهد.
- (پس از چهارماهگی، شماره‌های ۹ تا ۱۶ از نظر شنیداری و شماره‌های ۱۷ تا ۲۰ از نظر زبانی نمود پیدا می‌کنند.)

## ب- هفت تا دوازده‌ماهگی

- ۱- جهت منبع صدا را به‌درستی تشخیص می‌دهد.
- ۲- ویژگی‌های زیر زنجیره‌ای گفتار یعنی دیرش (مدت)، زیر و بمی و شدت را از یکدیگر تشخیص می‌دهد.
- ۳- از واژه‌ها تداعی معنایی دارد.

<sup>1</sup> - cooing

<sup>2</sup> -babbling

- ۴- به صدای زنگ تلفن، صدای انسان، نام خودش و جملاتی مانند / نه نه / و / بای بای /، پاسخ می‌دهد .
- ۵- از بازی‌هایی مانند قایم‌باشک و دالی موشه خوشش می‌آید.
- ۶- هنگامی که نام بابا و دیگر اعضای خانواده را می‌شنود به چهره‌ی آنها نگاه می‌کند.
- ۷- دقیق‌تر و گزینشی‌تر گوش می‌کند و توجه‌اش به گفتگوی دیگران بیشتر می‌شود.
- ۸- جهت منبع صدا را از فاصله‌ی دور تشخیص می‌دهد.
- ۹- از گوش دادن به صداها و واژه‌ها خوشش می‌آید.
- ۱۰- گوش دادن به ترانه و سرود را دوست دارد.
- ۱۱- مفهوم بیش از ۱۲ واژه را با شنیدن نام آنها می‌شناسد.
- ۱۲- به درخواست‌های ساده پاسخ می‌دهد.
- ۱۳- واژه‌های رایجی مانند لیوان، کفش، آب، میوه و ... را می‌شناسد.
- ۱۴- در قان‌وقون صداها را به کار می‌برد.
- ۱۵- پاره‌ای از صداها را گفتاری و الگوهای آوایی افراد بزرگسال را تقلید می‌کند.
- ۱۶- تبدیل قان‌وقون به گفتار نامفهوم<sup>۱</sup> آغاز می‌شود.
- ۱۷- برای نخستین بار گفتار ارادی را به کار می‌برد.
- ۱۸- بیشتر از نام‌ها استفاده می‌کند.
- ۱۹- برای بیان خواسته‌هایش از ایما و اشاره<sup>۲</sup> یا صداها و ویژه استفاده می‌کند.
- (پس از ده‌ماهگی، شماره‌های ۸ تا ۱۱ از نظر شنیداری و شماره‌های ۱۲ تا ۱۹ از نظر زبانی نمود پیدا می‌کنند.)

### ج- ۱۳ تا ۱۸ ماهگی

- ۱- به شنیدن صدای رادیو یا تلویزیون (آگهی‌های بازرگانی) علاقه نشان می‌دهد.
- ۲- جملات ساده را (از راه گوش دادن) می‌فهمد. برای نمونه: توپ بده.

<sup>1</sup>-jargon

<sup>2</sup>-gestures

- ۳- حافظه‌ی شنوایی (به یاد آوردن) یک مورد در پایان عبارت یا جمله را دارد.
  - ۴- با دیدن چیزهای گوناگون، واژه‌های بیشتری را به یاد می‌آورد. چیزهایی مانند اسباب‌بازی، اندام‌های بدن، خوراکی-ها، لباس‌ها.
  - ۵- واژه‌هایی را که می‌شنود، تقلید می‌کند.
  - ۶- نام خودش را می‌شناسد.
  - ۷- با شنیدن نام چیزها آنها را نشان می‌دهد.
  - ۸- با شنیدن نام یک چیز به تصویر آن نگاه می‌کند.
  - ۹- همانند افراد بزرگسال، الگوهای آهنگین را به کار می‌برد.
  - ۱۰- از گفتار نامفهوم و تقلید طوطی‌وار<sup>۱</sup> استفاده می‌کند.
  - ۱۱- برخی هم خوان‌های آغازین و شمار زیادی از هم‌خوان‌های پایانی را حذف می‌کند.
  - ۱۲- بخش زیادی از گفتارش نامفهوم است.
  - ۱۳- گنجینه‌ی واژگان بیانی در حدود ۳ تا ۲۰ کلمه یا بیشتر دارد (بیشتر نام‌ها).
  - ۱۴- ایما و اشارات و صداسازی‌ها را با هم به کار می‌برد.
  - ۱۵- می‌تواند بیشتر چیزهایی را که دوست دارد درخواست کند.
- (پس از ۱۵ ماهگی، شماره‌های ۴ تا ۸ از نظر شنیداری و شماره‌های ۹ تا ۱۵ از نظر زبانی نمود پیدا می‌کنند.)

## د- ۱۹ تا ۲۴ ماهگی

- ۱- حافظه‌ی شنوایی دوتایی دارد.
- ۲- ترانه‌ها را از یکدیگر تشخیص می‌دهد (دست زدن همراه با شنیدن ترانه).
- ۳- انواع عبارات را می‌فهمد (جملات امری و خبری).
- ۴- به جملات توصیفی در مورد یک چیز یا تصویر پاسخ می‌دهد. برای نمونه: «پسری را که شنا می‌کند به من نشان بده.» یا «بابا را توی عکس نشان بده.»

- ۵- دستوره‌های دوبخشی پی‌درپی را انجام می‌دهد. مانند: «توپ رو بیار به من بده، تلویزیون رو خاموش کن.»
  - ۶- به داستان‌های کوتاه گوش می‌دهد.
  - ۷- به پرسش‌هایی با پاسخ بله/خیر، با تکان دادن سر پاسخ می‌دهد.
  - ۸- به جای گفتار نامفهوم، بیشتر از واژه‌ها استفاده می‌کند.
  - ۹- خزانه واژگان بیانی ۱۰۰-۵۰ واژه یا بیشتر را دارد.
  - ۱۰- خزانه واژگان درکی تا ۳۰۰ واژه یا بیشتر است.
  - ۱۱- ترکیب نام‌ها با افعال و نام‌ها با صفات را آغاز می‌کند.
  - ۱۲- به کاربردن ضمائر را آغاز می‌کند.
  - ۱۳- برای پرسش‌ها آهنگ اختصاصی به کار می‌برد.
  - ۱۴- بین ۲۵ تا ۵۰ درصد گفتار او همچنان نامفهوم است.
  - ۱۵- پرسش «این / اون چیه؟» را می‌پرسد و پاسخ می‌دهد.
  - ۱۶- پنج تا از اندام‌های بدن را می‌شناسد.
  - ۱۷- شماری از اشیای آشنا را به درستی نام می‌برد.
  - ۱۸- دسته‌بندی اصلی پدیده‌ها را درک می‌کند (مانند اسباب‌بازی، خوراکی).
- (در این دوره، شماره‌های ۸ تا ۱۸ از نظر زبانی نمود پیدا می‌کنند.)

## ۵- دو تا سه سالگی

- ۱- از فاصله‌ی دور به صداها گوش می‌دهد.
- ۲- وقتی صدای خوشایندی می‌شنود، به منبع آن نگاه می‌کند یا آنچه را که شنیده بازگو می‌کند.
- ۳- حافظه‌ی شنوایی او افزایش می‌یابد. حافظه‌ی شنوایی دو یا سه‌تایی (در بافت‌های مختلف زبانی) دارد.
- ۴- توالی دو دستور را به ترتیب رعایت می‌کند.
- ۵- از دستگاه پخش صوت به داستان گوش می‌دهد.
- ۶- بین ۵۰ تا ۷۵ درصد گفتار او قابل فهم است.
- ۷- مفهوم «یکی» و «همه» را درک می‌کند.

- ۸- نیاز به دستشویی را بیان می‌کند.
- ۹- آنچه را که می‌خواهد نام می‌برد.
- ۱۰- بخش‌هایی از اندام‌های بدن را تشخیص می‌دهد.
- ۱۱- دستورات دو تا سه بخشی را اجرا می‌کند.
- ۱۲- پرسش‌های یک تا دو کلمه‌ای را می‌پرسد.
- ۱۳- عبارات دو تا چهار کلمه‌ای به کار می‌برد.
- ۱۴- واژه‌های وابسته به موضوعات رایج و همگانی را به کار می‌برد.
- ۱۵- واژگان درکی او ۵۰۰ تا ۹۰۰ واژه یا بیشتر است.
- ۱۶- واژگان بیانی او ۵۰ تا ۲۵۰ واژه یا بیشتر است.
- ۱۷- ایرادهای دستوری دارد.
- ۱۸- تکرار واژه‌ها یا عبارات در این دوره بیشتر است، به‌ویژه واژه‌های ابتدایی جملات مانند «من» و یا آغاز هجاها.
- ۱۹- واژه‌ها را به درستی به کار می‌برد.
- ۲۰- بیشتر هم‌خوان‌های پیشین را به کار می‌برد (گرچه برخی با اشکال تلفظ می‌شوند).
- ۲۱- بیشتر اوقات هم‌خوان‌های میانی را حذف می‌کند.
- ۲۲- بیشتر اوقات هم‌خوان‌های پایانی را حذف یا جایگزین می‌کند.
- ۲۳- برخی افعال زمان گذشته، ضمائر و وجه امری را به کار می‌برد.
- ۲۴- بیشتر در گفتگوهای چند نوبتی، بر سر موضوع اصلی صحبت باقی می‌ماند.

## و- سه تا چهار سالگی

- ۱- حافظه شنوایی او به چهار تا پنج مورد افزایش می‌یابد.
- ۲- به داستان‌های کوتاه گوش می‌دهد و به پرسش‌های ساده درباره‌ی آنها پاسخ می‌دهد.
- ۳- به داستان‌های بلند و طولانی گوش می‌دهد.
- ۴- فرمان‌های سه‌بخشی را به ترتیب انجام می‌دهد. مانند: «توپ را بردار، آن را روی میز بگذار و کتاب را بیاور.»
- ۵- کاربرد (یا کارکرد) اشیا را می‌داند.

- ۶- برخی متضادها (بزرگ/کوچک و ...) را درک می‌کند.
- ۷- زبان را برای بیان عواطف به کار می‌برد.
- ۸- جملات چهار تا پنج کلمه‌ای را به کار می‌برد.
- ۹- نام‌ها و افعال را بیشتر به کار می‌برد.
- ۱۰- درک از گذشته و آینده دارد.
- ۱۱- خزانه‌ی واژگان درکی او ۱۲۰۰ تا ۲۰۰۰ واژه یا بیشتر است.
- ۱۲- خزانه‌ی واژگان بیانی او ۸۰۰ تا ۱۵۰۰ واژه یا بیشتر است.
- ۱۳- سرعت گفتار افزایش می‌یابد.
- ۱۴- ۸۰ درصد گفتار قابل فهم می‌شود.
- ۱۵- در گفتار خود سه رویداد را بیان می‌کند که از دیدگاه زمانی تقدم و تاخر دارند.
- ۱۶- رعایت دستور زبان در جمله‌ها رو به پیشرفت است، هرچند بعضی از ایرادها هنوز وجود دارند.
- ۱۷- برخی از جمع‌های بی‌قاعده، زمان آینده افعال و حروف ربط را می‌گوید.
- ۱۸- همیشه جمع‌های باقاعده، صفات، مضاف‌الیه‌ها و افعال ساده‌ی زمان گذشته را به کار می‌برد.
- ۱۹- جملات پیچیده و مرکب بیشتری را به کار می‌برد.

## ز- چهار تا پنج سالگی

- ۱- می‌تواند پنج موضوع یا مورد از یک داستان، پنج عدد، حرف یا واژه را به یاد آورد.
- ۲- به پرسش‌های پیچیده پاسخ درست می‌دهد ولی در درک جملات پیچیده و بلند مشکل دارد (به‌ویژه جملاتی که در آنها عبارات ترکیبی به کار رفته باشد).
- ۳- به شکل تقلیدگونه (طوطی وار) تا عدد ۵ را می‌شمارد.
- ۴- مفهوم اعداد را تا عدد ۳ درک می‌کند.
- ۵- به درک مفاهیم فضایی ادامه می‌دهد.
- ۶- خزانه‌ی واژگان درکی تا ۱۰۰۰۰ واژه یا بیشتر دارد.
- ۷- بیشتر اوقات دستور زبان را همانند افراد بزرگسال به کار می‌برد.



- ۸- در قیود، صفات عالی و صفات تفضیلی، ایرادهای دستوری دارد.
- ۹- خزانه واژگان بیانی ۹۰۰ تا ۲۰۰۰ واژه یا بیشتر دارد.
- ۱۱- جملات چهار تا هشت واژه‌ای را به کار می‌برد.
- ۱۲- به پرسش‌های پیچیده‌ی دوبخشی پاسخ می‌دهد.
- ۱۳- معنای واژه‌ها را می‌پرسد.
- ۱۴- درصد آواهای حذفی و جانشینی به شکل معناداری کاهش می‌یابد.
- ۱۵- گفتار وی معمولاً برای غریبه‌ها قابل فهم است هر چند ممکن است با ایرادهای تلفظی همراه باشد.

### ح- پنج تا شش سالگی

- ۱- مفهوم عدد چهار را به خوبی می‌داند. مانند: «چهار تا سیب به من بده».
- ۲- می‌تواند سه عدد (۱ تا ۳) را به ترتیب معکوس بیان کند.
- ۳- آموزش‌های گروهی را پی‌گیری می‌کند.
- ۴- به درستی زمان گذشته و آینده را به کار می‌برد.
- ۵- با کلمه پرسشی «چه‌طور/چگونه» سؤال می‌پرسد.
- ۶- حروف ربط را به کار می‌برد.
- ۷- نزدیک به ۱۳۰۰۰ واژه در خزانه‌ی درکی دارد.
- ۸- روزهای هفته را به ترتیب نام می‌برد.
- ۹- به شدت به افزایش دامنه واژگان ادامه می‌دهد.
- ۱۰- جمله‌ی بلند چهار تا شش کلمه‌ای به کار می‌برد.
- ۱۱- گاهی صداهای گفتاری را جابه‌جا تولید می‌کند.
- ۱۲- به مبادله‌ی اطلاعات می‌پردازد و سوال می‌پرسد.
- ۱۳- جملات را با جزئیات به کار می‌برد.
- ۱۴- به درستی یک داستان را بازگو می‌کند.
- ۱۵- سرودها را همراه با آهنگ و اشعار کودکان، از بر (حفظ) می‌خواند.

۱۶- با افراد بزرگسال و دیگر کودکان به آسانی ارتباط برقرار می‌کند.

۱۷- در بیشتر موارد دستور زبان را به شکل مناسب به کار می‌برد.

### ط- شش تا هفت سالگی

۱- چپ و راست را می‌فهمد.

۲- از توصیفات و توضیحات پیچیده بیشتری استفاده می‌کند.

۳- در گفتگوها مشارکت می‌کند.

۴- خزانه‌ی واژگان درکی با حدود ۲۰۰۰۰ واژه دارد.

۵- از جمله‌ی بلند با حدود شش واژه استفاده می‌کند.

۶- مفهوم زمان را بیشتر می‌فهمد.

۷- شمار زیادی از نشانه‌های صرفی را به شکل درست به کار می‌برد.

۸- به درستی ساخت مجهول را به کار می‌برد.

### ۳-۱- خواندن

سومین مهارت زبانی، خواندن است. خواندن فرآیند یادگیری و پیوند میان نمادهای نوشتاری و اصوات گفتاری است. فراگیری خواندن، بیشتر از گوش‌دادن به تلاش و آموزش مستقیم نیاز دارد. این فرآیند پیچیده نیازمند مهارت‌های گوناگون در فرد خواننده است. مهارت‌های شناسایی حروف، آواشناسی، واژه‌شناسی، ترتیب و ترکیب، حافظه‌ی کوتاه مدت، مهارت استفاده از گنجینه‌ی واژگان و دانش معنایی برای خواندن لازم هستند. فرآیند دستیابی به مهارت خواندن را می‌توان به دو بخش (۱) تشخیص کلمه و (۲) درک مطلب خوانده شده، تقسیم کرد. فراگیری مهارت تشخیص واژه به دانش‌آموزان امکان می‌دهد تا آواها و کلمات را، به حروف و کلمات نوشتاری مربوط سازند. دانش‌آموزان با دست‌یابی به مهارت درک مطالب خوانده شده، می‌توانند واژه‌ها، جملات و... را درک کنند و معنای مطالب خوانده شده را بفهمند. اگر دانش‌آموز بدون درک معنی، تنها واژه‌های متن را بخواند، به‌راستی چیزی نخوانده است. در حوزه‌ی خواندن، بیشتر به مهارت تشخیص واژه‌ها (که سطح بنیادی‌تر خواندن است) توجه می‌شود، در حالی که حل مشکلات وابسته به درک مطلب بسیار دشوارتر است.

خواندن یکی از بخش‌های پایه در نظام یکپارچه‌ی زبان است که وابستگی نزدیکی به زبان شفاهی و نوشتن دارد. کسب تجربه‌های فعال در زبان نوشتاری و شفاهی، موجب بهبود خواندن در کودک می‌شود و سوادآموزی نتیجه‌ی ایجاد ارتباط بین این دو زبان است. بنابراین، خواندن ابزار پایه برای یادگیری همه‌ی دروس است و کودکان باید یاد بگیرند که بخوانند تا بعدها بتوانند بخوانند که یاد بگیرند.

#### ۴-۱- نوشتن

مهارت چهارم زبانی، نوشتن است. نوشتن، تبدیل اصوات گفتاری به نمادهای نوشتاری (حرف و واژه) است و فرایندی پیچیده‌تر از خواندن است. نوشتن، پیشرفته‌ترین و پیچیده‌ترین دستاورد نظام زبان است. در زنجیره‌ی تحول زبان، نوشتن آخرین مهارتی است که فراگرفته می‌شود. از راه نوشتن است که آموخته‌ها و تجربه‌های حاصل از گوش دادن، سخن گفتن و خواندن، یکپارچه و منسجم می‌شوند. تبحر در زبان نوشتاری، نیازمند داشتن مهارت‌های پایه‌ای کافی در زبان شفاهی و بسیاری از توانایی‌های وابسته به آن، مانند، کاربرد آسان و روان زبان گفتاری، توانایی خواندن، هجی کردن، دانش قواعد معمول نوشتن و ... است. نوشتن در ماهیت خود فرایندی فعال است. کسی که می‌نویسد، باید بتواند اندیشه‌های خود را در چارچوب واژه و جمله بیان کند. افزون بر این، او باید مهارت کافی داشته باشد تا آنچه را که در ذهن دارد، به کمک ابزارهای نوشتاری و با نوشتن شکل درست حروف و واژه‌ها، نمایش دهد. نوشتن فرایند نمایش دیداری یک واژه، از راه هماهنگی میان حرکات بازو، دست و انگشتان است. دستیابی به شرایط ذهنی و جسمی مناسب، تسلط بر عضلات و داشتن الگویی برای تقلید، پیش‌نیازهای نوشتن هستند و باید از پیش فراهم شده باشند. بنابراین، نوشتن مهارتی یادگرفتنی و در برگیرنده‌ی گام‌های زیر است:

۱- حروف‌نویسی و واژه‌نویسی (توانایی نوشتن حروف الفبا و دانش ترکیب درست آنها)

۲- املا نویسی (توانایی نوشتن عناصر زبانی با خط)

۳- واژه‌سازی (توانایی ساخت واژه)

۴- مهارت بیان پیام با کمک جملات (جمله‌نویسی، متن‌نویسی و انشا)

## ۲- تأثیر آسیب دیدگی شنوایی بر رشد طبیعی شنوایی

برای نوزاد ناشنوا، نظامی که باید به طور طبیعی امکان گسترش ارتباط و زبان گفتاری را فراهم کند، به هم می‌ریزد. در این کودکان، فرصت‌های لازم برای دریافت‌های شنیداری از دیگران و بازخوردهای شنیداری از خود کاهش می‌یابد و سبب کاهش توانایی آنها در ساماندهی و هماهنگ‌سازی با محیط شنوایی می‌شود. کم‌شنوایی، با پیدایش محرومیت‌های گوناگون در کودکان همراه است. این محرومیت‌ها و دریافت اطلاعات شنیداری ناقص و یا تعریف شده، به دیرکرد در رشد و تکامل زبان این کودکان می‌انجامد.

یک آشنایی مختصر با علل، اندازه و نوع کم‌شنوایی می‌تواند آگاهی از میزان محرومیت‌های برآمده از آسیب شنوایی را افزایش دهد.

آسیب شنوایی در دو گروه مادرزادی و اکتسابی دسته‌بندی می‌شود. در آسیب شنوایی مادرزادی<sup>۱</sup>، ساختار و سازوکار شنوایی پیش از تولد آسیب دیده است، ولی در آسیب شنوایی اکتسابی<sup>۲</sup>، آسیب پس از تولد یا حین تولد به وجود می‌آید. شماری از کم‌شنوایی‌ها ارثی یا ژنتیکی هستند و تنها به صورت وجود کم‌شنوایی نمایان می‌گردند یا به عنوان بخشی از یک گروه از نشانه‌ها به نام سندرم (نشانگان) دیده می‌شوند، در این صورت، بخشی از ناهنجاری کم‌شنوایی است. البته بیماری‌های زمان بارداری، ناسازگاری RH مادر و جنین و دیگر پیشامدهای هنگام بارداری نیز می‌توانند عوامل مادرزادی کم‌شنوایی باشند. از سوی دیگر، کم‌شنوایی اکتسابی به علت بیماری‌ها، ضربات، استفاده از داروهای زیان‌آور برای گوش<sup>۳</sup>، پیرگوشی و ... پدید می‌آید.

میزان کم‌شنوایی بسته به شدت آسیب وارد شده به گوش متغیر است. بنابر جدیدترین جداول، میزان کاهش شنوایی از خفیف<sup>۴</sup> تا عمیق<sup>۵</sup> دسته‌بندی می‌شود.

نوع کم‌شنوایی نیز به محل آسیب یا ضایعه پدید آمده در گوش بستگی دارد. اگر آسیب در گوش خارجی یا میانی و یا هر دوی آنها روی داده باشد، کم‌شنوایی انتقالی<sup>۱</sup> و اگر در منطقه‌ی حلزون، عصب شنوایی و یا هر دوی آنها باشد،

---

<sup>۱</sup>- congenital

<sup>۲</sup>- acquired

<sup>۳</sup>-ototoxic

<sup>۴</sup>- slight

<sup>۵</sup>- profound

کم‌شنوایی از گونه‌ی حسی - عصبی<sup>۲</sup> است. اگر آسیب هم‌زمان در هر دو دستگاه انتقالی و حسی - عصبی رخ داده باشد، کم‌شنوایی آمیخته<sup>۳</sup> نامیده می‌شود. به آسیب و صدمات وارد شده به مناطق بالاتر مغزی، کم‌شنوایی مرکزی گفته می‌شود. کم‌شنوایی تمارضی نیز جنبه‌ی عضوی یا ارگانیک ندارد و فرد خودآگاه یا ناخودآگاه به وجود کم‌شنوایی تمارض می‌کند. روشن است که آگاهی از علت، میزان و نوع کم‌شنوایی، در تصمیم‌گیرهای آتی و مدیریت کم‌شنوایی تأثیر به‌سزایی خواهد داشت. مدیریت کم‌شنوایی مواردی همچون تجویز سمک، معرفی به پزشک، معاینات دوره‌ای، تدوین برنامه‌های آموزشی و توان‌بخشی، مشاوره و تعیین جایگاه آموزشی و پیگیری اقدامات انجام شده را در بر می‌گیرد.

کم‌شنوایی معلولیتی است پنهان که با توجه به کمیت و کیفیت آن می‌تواند تأثیرات فراوانی بر رشد و گسترش زبان و گفتار، مسائل عاطفی، اجتماعی، آموزشی، شخصیتی و توانایی‌های فردی بگذارد. از این میان، آنچه بیشتر خودنمایی می‌کند، آثار منفی کم‌شنوایی بر رشد و گسترش زبان و گفتار است. با در نظر گرفتن روند رشد طبیعی شنوایی، زبان و گفتار و بررسی آنها در آسیب‌دیدگان شنوایی می‌توان به آثار چند جانبه‌ی آسیب شنوایی بر مهارت‌های زبانی پی برد. خصوصیات گفتاری انسان، وابستگی ویژه‌ای به شنوایی او دارد و این وابستگی هنگام رخ دادن آسیب شنوایی خود را بیشتر نشان می‌دهد.

جدا از اکتسابی و یا مادرزادی بودن کم‌شنوایی، هر چه میزان افت شنوایی بیشتر باشد، میزان اختلال پیدا شده در گفتار و زبان بیشتر خواهد بود. جدول ۱ وابستگی میزان کم‌شنوایی با محدودیت‌های زبانی و گفتاری، توانایی‌های شنیداری و نیازهای توان‌بخشی شنوایی را نشان می‌دهد.

---

<sup>1</sup> - conductive hearing loss

<sup>2</sup> - sensory neural hearing loss

<sup>3</sup> - mixed

جدول ۱- وابستگی میزان کم‌شنوایی با محدودیت‌های زبانی و گفتاری، توانایی‌های شنیداری و نیازهای توان‌بخشی شنوایی<sup>۱</sup>

نیازهای آموزشی و توان‌بخشی شنوایی	ویژگی‌های گفتار و زبان	آنچه بدون کمک می‌شنود	افت شنوایی (دسی بل)
سمعک، گفتاردرمانی، نزدیک گوینده قرار گرفتن	مشکل در زبان، مشکل در یادگیری	تمام صداهای گفتاری، درست تولید کردن مصوت‌ها، هم‌خوان‌ها(صدادار، بی‌صدا)	۱۵ تا ۲۶
سمعک، گفتارخوانی، تربیت شنوایی، گفتاردرمانی، مکان مناسب نسبت به گوینده	مشکل در یادگیری از راه شنیدن، عقب‌ماندگی خفیف در زبان، مشکل خفیف در گفتار، بی‌توجهی	فقط برخی از صداهای گفتاری، گفتار با صدای بلند	۲۷ تا ۴۰
سمعک، گفتارخوانی، تربیت شنوایی، گفتاردرمانی، مراقبت ویژه در یادگیری	مشکلات گفتاری، عقب‌ماندگی در زبان، اشکال در یادگیری، بی‌توجهی	تقریباً ناتوان در دریافت صداهای گفتاری در گفت‌وگو در شرایط طبیعی	۴۱ تا ۵۵
سمعک، گفتارخوانی، تربیت شنوایی، گفتاردرمانی، امکان نیاز به آموزش ویژه	اختلال شدید در گفتار، عقب‌ماندگی در زبان، اختلال در یادگیری، بی‌توجهی	ناتوان در دریافت صداهای گفتاری در گفت‌وگوهای طبیعی	۵۶ تا ۷۰
سمعک، گفتارخوانی، تربیت شنوایی، گفتاردرمانی، نیاز به آموزش ویژه	اختلال خیلی شدید در گفتار، عقب‌ماندگی شدید در زبان، اختلال در یادگیری، بی‌توجهی	صداهای گفتاری و بسیاری از صداهای دیگر را دریافت نمی‌کند.	بالتر از ۷۱

<sup>۱</sup> - ضروریات شنوایی‌شناسی، ص ۱۹۸.

جدول ۲ وابستگی میان میزان کم‌شنوایی کودک و مدت دیرکرد در رشد و گسترش گفتار و زبان را نشان می‌دهد. برای نمونه، کسی که افت شنوایی ۴۱ تا ۵۵ دسی بل دارد، در رشد و گسترش گفتار و زبان نسبت به افراد طبیعی ۲/۹ سال دیرکرد دارد.

جدول ۲- وابستگی میان میزان کم‌شنوایی کودک و مدت تاخیر در رشد و گسترش گفتار و زبان<sup>۱</sup>

مدت زمان دیرکرد در گفتار و زبان (سال)	میزان کم‌شنوایی (دسی بل)
۱/۲	۱۶ تا ۲۵
۲	۲۶ تا ۴۰
۲/۹	۴۱ تا ۵۵
۳/۵	۵۶ تا ۷۰

### ۳- آثار آسیب‌دیدگی شنوایی بر مهارت‌های زبانی و گفتاری

در سال ۱۹۸۷، استربروکس<sup>۲</sup> جنبه‌های گوناگون مهارت‌های زبانی آسیب‌دیده را در دانش‌آموزان آسیب‌دیده‌ی شنوایی، از نظر بیانی و درکی توصیف کرد (جدول ۳). اکنون برای درک بهتر خواننده، اختلالات زبانی، گفتاری و اختلالات خواندن و نوشتن در افراد آسیب‌دیده‌ی شنوایی به تفصیل و جداگانه شرح داده می‌شوند.

<sup>۱</sup> - ضروریات شنوایی‌شناسی، ص ۱۶۱.

## ۱-۳ اختلالات زبان در کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی

اختلال در زبان به معنای دریافت، فهم و بیان کلمات گفتاری و نوشتاری / شنیداری و خوانداری به صورت غیرعادی یا ناهنجار است. از سوی دیگر، هرگونه اختلال و انحراف در جنبه‌های نهفته‌ی زبانی و یا اختلال در به‌کارگیری نمادها و قراردادهای زبانی موجب اختلال زبانی در کودکان دچار آسیب شنوایی می‌شود. این کودکان یک گروه همگن نیستند و در فراگیری زبان، کارکردهای گوناگونی را نشان می‌دهند. سه دلیل برجسته برای تفاوت فراگیری زبان در کودکان دچار آسیب شنوایی وجود دارد: شدت و نوع افت شنوایی، سن آغاز افت شنوایی، وجود ناتوانی‌های دیگر.

جدول ۳- مهارت‌های زبانی آسیب‌دیده در دانش‌آموزان آسیب‌دیده‌ی شنوایی (بیانی و درکی)

مهارت	درک	تولید / بیان
آواشناسی	اختلال در گوش دادن و توجه شنیداری، ناتوانی در تمایز آوایی ناشی از مشکل در تکامل شنیداری	اختلال در بیان گفتاری
نوی گفتار و صوت	اختلال در گوش دادن و دریافت معانی از الگوهای تکیه، سرعت، وزن و آهنگ ناشی از مشکل در تکامل شنیداری	ناتوانی در استفاده از سرعت، آهنگ، وزن و کیفیت صوت مناسب در گفتار
صرف (ساخت واژه)	اختلال در درک معانی زیربنایی اجزای صرفی، مشکل در شنیدن مختصات صرفی که به صورت گفتاری بازگو شده باشند، ناتوانی در جانسین کردن معنی وقتی که خواسته یا ناخواسته در هنگام ارتباط عنصر صرفی حذف می‌شود	ناتوانی در استفاده از عناصر صرفی در بیان شفاهی، اشاره‌ای و نوشتاری
نحو	اختلال در شنیدن تمامی اجزای جمله و درک ترتیب کلمات، اختلال در پرکردن کاستی‌های زبانی در الگوهای ارتباطی ناقص و مشکل در درک معانی زیربنایی ناشی از اجزای مختلف نحو	اختلال در سازماندهی جمله به ترتیب درست بر پایه‌ی احساس صحیح برای ارتباط زبانی، چسباندن کلمات به یکدیگر به صورت زنجیره‌ای نامربوط و طوطی‌وار
معناشناسی	ناآگاهی از مفاهیم و درک معانی در سطوح مختلف واژگانی، عبارات و جملات	استفاده از گنجینه‌ی واژگانی محدود، کاربرد نادرست معانی دلالتی و ارتباطی واژه‌ها
کاربردشناسی	اختلال در درک مقاصد و مطالب بازگوشده از سوی دیگران	اختلال در گفتن مطالب صحیح به افراد مناسب در زمان و مکان درست



زبان، نخستین راه برقراری ارتباط انسان‌ها با یکدیگر است و بیشتر به صورت، شکل (نحو<sup>۱</sup>)، واج‌شناسی<sup>۲</sup>، و ساخت واژه<sup>۳</sup>، محتوا (معناشناسی<sup>۴</sup>)، یا استفاده (کاربردشناسی<sup>۵</sup>) دسته‌بندی می‌شود. رشد زبان ناشی از برهم‌کنش میان این سه بخش است. در هر سه حوزه می‌توان اختلال زبان در کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی را توصیف کرد:

**الف- واج‌شناسی:** واج‌شناسی به مطالعه‌ی ساختار صداها و قواعدی می‌پردازد که تلفظ واژه‌های زبان را کنترل می‌کنند. واج‌شناسی دارای جنبه‌ی ذهنی است. اشکالات واج‌شناسی در کودک آسیب‌دیده‌ی شنوایی در آغاز به صورت ناتوانی در درک، شناسایی و تمایز اصوات و قوانین مربوط به کنار هم قراردادن صداها برای تولید گفتار، نمایان می‌شوند. این اشکالات سبب پیدایش اختلالات تولیدی نیز می‌شوند که در بخش اختلالات گفتاری به آن می‌پردازیم.

**ب- دستور زبان<sup>۶</sup>:** دستور زبان شامل دو بخش صرف (ساخت واژه) و نحو است.

در صرف (ساخت واژه) ساختار یک واژه و فرآیندهای ساخت واژه‌های یک زبان مطالعه می‌شوند. کارکرد کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی در کاربرد قواعد صرفی از افراد طبیعی ضعیف‌تر است. اشکال در ساخت درونی واژه را خطای صرفی می‌گویند که شامل عدم مطابقت میان فعل و فاعل یا تصریف فعل (صبح بیدار شدم، مشق نوشتی)، عدم تناسب زمان با صیغه‌ی فعل (فعالاً همیشه، بعداً انتخاب کردم) و ایراد در ساخت درونی فعل (شاخه تکون کرد) است. افزون بر این، ایرادهای صرفی به صورت ناتوانی در افزودن پسوندها و پیشوندها برای ساخت واژه‌ی جدید، به‌کارگیری و ساخت واژگان مفرد و جمع، صفات تفضیلی و عالی و ... دیده می‌شوند. مطابقت میان فعل و فاعل مهمترین ویژگی ساختار زبان است و در دوران زبان‌آموزی خیلی زود نمایان می‌شود. علت شایع رعایت نکردن همخوانی فعل و فاعل در دانش‌آموزان آسیب‌دیده‌ی شنوایی را شاید بتوان به این ویژگی زبان فارسی وابسته دانست که هر فعل بسته به شخص، شمار، زمان، وجه... تک‌واژ صرفی ویژه‌ای دارد. به‌طور کلی، اختلالات صرفی در افراد آسیب‌دیده‌ی شنوایی، با انرژی صوتی عناصر صرفی در ارتباط است. عناصر صرفی پایین‌ترین انرژی صوتی را هنگام گفتگو دارند، به‌ویژه درباره‌ی پایه‌های صرفی (پسوندها، شناسه‌ها و ...)، در پایان واژه‌ها و

---

<sup>1</sup>- syntax

<sup>2</sup>- phonology

<sup>3</sup>- morphology

<sup>4</sup>- semantics

<sup>5</sup>- pragmatics

<sup>6</sup>-grammar

جملات، با افت نوای گفتار روبرو هستیم. بنابراین، باقیمانده‌ی شنوایی توان شنیدن و درک این عناصر را ندارد و به راحتی لب خوانی نیز نمی‌شوند، از این‌رو، افراد آسیب‌دیده‌ی شنوایی در یادگیری قواعد ساخت واژه را از راه شنیدن یا لب‌خوانی مشکل دارند.

**نحو،** گستره‌ی بررسی واحدهای بزرگ‌تر از واژه است و نظام و قواعدی را فراهم می‌آورد که در آن واژه‌ها باهم ترکیب می‌شوند و واحدهای زبانی بزرگ‌تر مانند یک جمله را پدید می‌آورند. به عبارت دیگر، ترتیب یا نظم واژه‌ها در گزاره‌ها یا جملات، نحو نامیده می‌شود. نحو ساخت واژگانی و زبانی در یک جمله، یا میان مجموعه‌ای از جملات را بررسی می‌کند.

کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی مشکلات زیادی در به‌کارگیری این قوانین برای کنارهم قراردادن واژه‌ها دارند که این دشواری‌ها در زبان بیانی (گفتار و نوشتار) نمایان می‌شوند. ممکن است این کودکان نام‌ها و افعال را بیش از اندازه و قیود را بسیار کم به‌کار ببرند و بیشتر جملات آنها دارای ساختار ساده‌ی فاعل - مفعول - فعل باشد. جملات این کودکان در مقایسه با کودکان دارای شنوایی به‌نجار، از واژه‌های کمتری تشکیل شده و به‌کارگیری جملات پیچیده یا مرکب کمیاب است. در یک نگاه کلی، ساخت زبانی افراد آسیب‌دیده‌ی شنوایی انعطاف‌ناپذیر و کلیشه‌ای است. آنها از واژه‌های محتوایی<sup>۱</sup> به‌ویژه نام‌ها و افعال بیشتر استفاده می‌کنند. از سوی دیگر، کلمات دستوری<sup>۲</sup> به‌ویژه افعال کمکی، حروف ربط و اضافه کمتر به‌کار رفته یا به‌طور نادرست به‌کار می‌روند. گاهی این کودکان واژه‌های خود را نادرست مرتب می‌کنند. برای نمونه، ممکن است کودک به جای جمله‌ی: «بچه‌ها آدم برفی درست می‌کنند»، بگوید: «بچه‌ها برف آدم درست می‌کنند».

کودکان ناشنوا، بین پنج تا هفت‌سالگی، بیشتر ساخت‌های نحوی را به‌همان ترتیب کودکان شنوا ولی بسیار آهسته‌تر فرامی‌گیرند. با وجود این، ممکن است درجه‌ی بالایی از تأخیر نحوی را در زبان شفاهی نشان دهند. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که از دیدگاه الگوهای نحوی، یک کودک ناشنوا تقریباً هرگز نتوانسته است در گفتار و نوشتار به پایه‌ی هم‌سالان شنوای خود برسد.

**ج - معناشناسی:** علم مطالعه‌ی معنی در زبان را معناشناسی می‌نامند. معنی هر صورت زبانی معمولاً قراردادی است و میان یک صورت زبانی و معنایی که به آن دلالت می‌کند، ارتباط نهفته ذاتی و اجتناب‌ناپذیری وجود ندارد. معنی واحدهای زبانی را اهل زبان تعیین می‌کنند، از این‌رو، ابزار اختصاصی انتقال اندیشه میان آنها می‌گردد. مردم سخن می‌گویند تا معانی را بازگو کنند و گوش می‌دهند تا معانی مورد نظر دیگران را دریابند. از راه زبان می‌توان معنی را در سطح واژه، جمله و متن

---

<sup>1</sup> - content words

<sup>2</sup> - function words

انتقال داد. رشد معنا را باید از دیگر جنبه‌های رشد زبان جدا دانست، زیرا فراگیری معنای واژه‌ها در تمام دوره‌ی زندگی فرد ادامه می‌یابد.

پردازش معنای واژه‌ها و جملات برای فرد آسیب‌دیده‌ی شنوایی دشوار است و رشد معناشناختی در کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی، در مقایسه با کودکان طبیعی با تاخیر همراه است.

در زندگی یک کودک شنوا به‌ویژه پس از دو سالگی که شمار واژگان کودک رو به افزایش است، نیاز به شکل‌گیری روابط و شبکه‌های معنایی حیاتی‌تر شده و این تنها راهی است که به کودک امکان فراگیری، ذخیره و بازیابی حجم گسترده‌ی واژه‌ها و مفاهیم جدید را می‌دهد. بنابراین، روابط معنایی یعنی وابستگی میان کلمات (مترادف، متضاد، جزء به کل، شمول معنایی، توده و بخش و...)، ارزش زیادی در شکل‌گیری و گسترش گنجینه‌ی واژگان کودک دارد. برقراری وابستگی میان معنای واژه‌ها و مقوله‌بندی مفاهیم در ذهن، یک فرایند کاملاً انتزاعی و نشان‌دهنده‌ی رشد ذهنی کودک است. دستیابی به این آگاهی درگروی برخورداری کودک از حس شنوایی طبیعی است. از این رو، کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی در گفتارشان به روشنی روابط معنایی کمتری را به کار می‌برند و اختلال معناشناختی در آنها به شکل استفاده‌ی محدود از گنجینه‌ی واژگانی و به‌کارگیری نادرست معانی دلالتی و ارتباطی واژه‌ها دیده می‌شود. آنها می‌خواهند به‌وسیله‌ی نخستین معنای قابل لمس با هر واژه ارتباط برقرار کنند و واژه‌های ملموس و عینی را آسان‌تر از واژه‌های انتزاعی می‌آموزند. آنها به سرعت معنای واژه‌هایی مانند: کیوتر، میز، لباس و توپ را تداعی می‌کنند، ولی یادگیری واژه‌هایی مانند: خیال‌انگیز، شگفت‌آور و خردورزی، که با اجسام مادی یا رفتارهای قابل مشاهده پیوند پیدا نمی‌کنند، برایشان بسیار دشوارتر است. این کودکان، درک عمیقی از بافت‌های گوناگون واژگانی و تقابل معنایی آنها ندارند و تلاش می‌کنند تا به تک‌معنایی واژگانی پای‌بند باشند. برای نمونه، فعل خوردن را تنها خوردن چیزی می‌دانند و شکل مرکب این فعل مانند زمین خوردن را نمی‌پذیرند.

از دیگر مشکلات معناشناختی این کودکان، اشکال در درک زبان تمثیلی مانند اصطلاحات و ضرب‌المثل‌ها است. اصطلاحات، حالتی ویژه از زبان هستند که هنگام ترجمه‌ی لفظ به لفظ، معنی درستی از آنها برداشت نمی‌شود. کودک باید معنای آنها را حدس بزند یا بایستی هنگام کاربردشان معنای آن‌ها را فهمیده باشد و این برای کودک آسیب‌دیده‌ی شنوایی دشوار است.

**د- کاربردشناسی:** کاربردشناسی، به بررسی چگونگی به‌کارگیری زبان در تعاملات ارتباطی می‌پردازد. کودک آسیب‌دیده‌ی شنوایی نمی‌تواند مانند هم‌سالانش که شنوایی به‌هنجار دارند، به‌گونه‌ی کاربردی از زبان استفاده کند و شاید بسیاری از آداب اجتماعی گفتگو را نداند. برای نمونه، شاید نداند که هنگام گفتگو چگونه نوبت را رعایت کند، چطور به

پیامی که شنیده پاسخ دهد و چگونه موضوع بحث را عوض کند. بیشتر کودکان دارای آسیب شنوایی از پرسش‌ها به گونه‌ی نادرست استفاده می‌کنند و شاید ندانند چگونه گفتگویی را آغاز کرده و ادامه دهند، یا قطع ارتباط را چگونه جبران کنند. گاهی ممکن است کودک سر تکان دهد و وانمود کند که فهمیده است.

این کودکان گاهی گنجینه‌ی واژگان یا حتی مهارت‌های نحوی مناسب دارند، با این وجود بیشتر آنها در به‌کارگیری درست دانش زبانی خود در موقعیت‌های اجتماعی مشکل دارند و همواره از کودکان شنوای هم‌سن و سال خود عقب‌تر هستند. کودکان دچار آسیب شنوایی که رفتارهای کلامی فهم‌پذیری ندارند، برای افزایش ارتباط موفق گاهی رفتارهای کلامی نامفهوم خود را با رفتارهای غیرکلامی همراه می‌سازند.

برخلاف این کودکان، کودکان دارای شنوایی به‌هنگار انگیزه‌ی زیادی برای فراگیری زبان و گفتار دارند، زیرا زبان و گفتار نیازها و خواسته‌های آنها را برآورده می‌کند. هالیدی<sup>۱</sup> (۱۹۹۴) بر این باور بود که برای کودکان عادی مهارت‌ها و کارکردهای زبانی در راستای رفع نیازها و دستیابی به خواسته‌ها، در دوره‌ی پیش‌دبستانی گسترش می‌یابند و به هفت گروه دسته‌بندی می‌شوند. چهار کارکرد نخست زبان به ارضای نیازهای جسمانی، هیجانی و اجتماعی کودکان کمک می‌کنند، که عبارتند از:

۱- کارکرد وسیله‌ای (ابزاری)<sup>۲</sup>: هنگامی که کودک می‌تواند از زبان برای بیان نیازهایش استفاده کند (آب‌میوه می‌خوام).

۲- کارکرد نظم‌دهنده<sup>۳</sup>: در جاهایی به کار می‌رود که کودک می‌خواهد به دیگران بگوید چه کاری انجام دهند (برو).

۳- کارکرد تعاملی<sup>۴</sup>: در اینجا زبان برای ارتباط با دیگران و شکل دادن به یک ارتباط دوسویه به کار گرفته می‌شود (مامان دوستت دارم).

۴- کارکرد شخصی: کاربرد آن برای بیان احساسات، دیدگاه و هویت شخصی است (من دختر خوبی هستم!).

سه کارکرد دیگر، کارکردهای اکتشافی، تخیلی و بازنمایی هستند که هر سه به کودک کمک می‌کنند تا خود را با محیط پیرامونش هماهنگ کند.

۵- کارکرد اکتشافی: از زبان برای بدست آوردن اطلاعاتی از جهان پیرامون استفاده می‌شود (تراکتور چه کار می‌کند؟).

۶- کارکرد تخیلی<sup>۱</sup>: زبان برای گفتن داستان، لطیفه و پدیدآوردن یک فضای تخیلی به کار می‌رود.

---

1\_Halliday

2\_instrumental

3\_regulatory

4\_interactional

## ۷- کارکرد بازنمایانه<sup>۲</sup>: زبان برای انتقال اطلاعات به کار می‌رود.

پیشرفت مهارت‌های کاربردشناسی متناسب با سن، بستگی زیادی به توانایی درک و ساخت زبان و تعداد واژگان بیانی کودک دارد. افزون براین، مهارت‌های کاربردشناسی زبان وابستگی گسترده‌ای با تکامل مهارت‌های شخصی - اجتماعی دارند، بنابراین، در کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی بسیاری از این کارکردهای زبانی مشاهده نمی‌شوند. در جدول ۴ تفاوت مهارت‌های زبانی دو گروه به‌هنگار و آسیب‌دیده شنوایی، گردآوری شده است.

جدول ۴- سنجش مهارت‌های زبانی کودک دارای شنوایی به‌هنگار با کودک دارای کم‌شنوایی عمیق

سن	کودک شنوایی به‌هنگار	کودک کم‌شنوایی عمیق
۱۸ ماهگی	گنجینه‌ی واژگان ۲۵ واژه‌ای	بدون تک‌واژه
دو تا سه سالگی	درک دستورها، استفاده از جملات کوتاه، پرسش	واژه‌های اندک (فریاد کشیدن و اشاره کردن برای بیان خواسته‌ها)
سه تا چهار سالگی	ساخت جملات بلند	برخی تک‌واژه‌ها
چهار تا پنج سالگی	گنجینه‌ی واژگان ۲۰۰۰ واژه‌ای، استفاده از چرا و چگونه، زمان گذشته و آینده	تک‌واژه‌های بیشتر
پنج تا شش سالگی	به کارگیری درست دستور زبان	پرسیدن نام چیزها
شش تا هفت سالگی	نزدیک به ۱۶۰۰۰ واژه	پرسش
هفت تا هشت سالگی	۲۲۰۰۰ واژه	استفاده‌ی بیشتر از نام‌ها، برخی افعال، ضمائر، حروف تعریف
نه تا ده سالگی	جملات نزدیک به ۱۲ واژه‌ای	نزدیک به ۱۵٪ گنجینه‌ی واژگان، خواندن به‌هنگار
۱۷ سالگی	بیش از ۸۰۰۰۰ واژه	گنجینه‌ی واژگان کمتر از کلاس سوم

1- imaginative

2- representational

## ۲-۳- اختلالات گفتاری در کودکان آسیب‌دیده شنوایی

کودکانی که با آسیب شنوایی زاده می‌شوند، هنگام تولد در ظاهر با کودکان بدون آسیب شنوایی تفاوتی ندارند. در سال اول زندگی (دوره‌ی پیش‌زبانی)، رفتارهای آنها مانند گریه کردن، صداسازی و قان‌وقون کردن مانند دیگر کودکان است، با این تفاوت که در کودکان شنوا قان‌وقون کم‌کم به کلمه تبدیل می‌شود ولی در کودک آسیب‌دیده‌ی شنوایی این دگرگونی روی نمی‌دهد. کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی معمولاً اطلاعات شنیداری را به‌صورت ناقص یا تحریف شده دریافت می‌کنند و گاهی زبان را تنها با به‌کارگیری حواس دیگر مانند حس بینایی یاد می‌گیرند. در نتیجه‌ی کمبود تجربه‌ی شنیداری، این کودکان به‌خوبی صحبت نمی‌کنند و گفتار آنها در هنگام سخن گفتن درست به‌نظر نمی‌رسد، زیرا این کودکان صدای خودشان را نمی‌شنوند تا آن را اصلاح کنند. افراد به‌هنگار هنگام سخن گفتن صدای خود را می‌شنوند و اگر گفته‌هایشان درست به نظر نیاید آن را اصلاح می‌کنند. برای کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی این کار شدنی نیست، زیرا آنها نه تنها صدای افراد دیگر، بلکه صدای خود را نیز به درستی نمی‌شنوند.

به‌طور کلی کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی در سه بخش تولید یا تلفظ<sup>۱</sup>، روانی کلام<sup>۲</sup> و صوت<sup>۳</sup>، دچار اختلالات گفتاری هستند:

**الف- اختلالات تولیدی (تلفظی):** کودکان دچار آسیب شنوایی عمیق، بیشتر واکه‌ها و هم‌خوان‌ها را با مقداری خطا تولید می‌کنند. برای آنها درک و بیان شماری از صداها، به‌ویژه صداهایی با فرکانس خاص که توان شنیدن آنها را ندارند (س، ش، ز و ...)، دشوار است. خطاهای متداولی مانند: حذف (ایب به‌جای سیب)، جانشین کردن صدای دیگر (دیب به‌جای سیب)، تلفظ نادرست و افزودن (قوعری بجای قوری)، یا کاهش خوشه‌ی هم‌خوانی به یک هم‌خوان (قشن به جای قشنگ)، از مفهوم بودن گفتار کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی می‌کاهند. هم‌خوان‌های تولید شده در جلوی دهان (که بیشتر دیده می‌شوند)، معمولاً بیشتر از هم‌خوان‌های تولید شده در عقب دهان استفاده می‌شوند. خطاهای وابسته به واک داری نیز به الگوهای نا به‌هنگار کمک می‌کنند. گاهی کودکان دارای آسیب شنوایی هم‌خوان‌های واک‌دار را جایگزین هم‌خوان‌های بی‌واک می‌کنند و گاهی برعکس آن پیش می‌آید. همچنین ممکن است کودک در تنظیم جریان هوا نیز با دشواری روبرو شود، این موضوع سبب می‌گردد تا او مرتکب خطاهایی همچون جایگزینی

<sup>1</sup>-Articulation

<sup>2</sup>-Fluency

<sup>3</sup>-voice

همخوان‌های خیشومی به‌جای همخوان‌های دهانی شود. هرچه افت شنوایی بیشتر باشد، اختلال گفتاری بیشتر از نوع حذف صدا است، ولی اگر افت شنوایی کمتر باشد اختلال گفتاری کمتری دیده می‌شود و صداها بد و خراب تلفظ می‌شوند. بنابراین هر چه میزان افت شنوایی بیشتر باشد، به دلیل نبود پس‌خوراند و کنترل شنیداری، درصد مفهوم بودن گفتار فرد نیز کاهش می‌یابد.

**ب- اختلال در روانی و زمان‌بندی گفتار:** در کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی اختلال و گسیختگی در زمان‌بندی کلام، مانند آنچه در افراد لکتی می‌بینیم وجود ندارد، ولی سرعت تولید صداها کمتر از میزان طبیعی و طول زمان بیان واژه‌ها بیش از اندازه‌ی طبیعی است. این طولانی شدن صداها همراه با فشار مضاعف در هنگام تلفظ واژه‌ها و اشکال در هماهنگی تولید و تلفظ به بریده‌بریده شدن گفتار می‌انجامد.

**ج- اختلالات صوت:** اختلالات صوت در دو بخش اختلالات آواسازی و تشدید بررسی می‌شوند. به‌طور کلی گفتار کودک آسیب‌دیده‌ی شنوایی دارای ریتم و آهنگ یکنواخت، صوت نفس‌آلود و گرفته است. عدم تناسب بین بلندی صدا و شرایط محیطی، تشدید و کیفیت نامناسب به شکل توگلوبی و توییینی بودن صدا، نبود مکث و تکیه‌ی مناسب و ... از دیگر مشکلاتی هستند که در صدای این کودکان مشاهده می‌شوند.

#### ۴- اختلال خواندن و نوشتن در کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی

مهارت‌های خواندن و نوشتن از دو مهارت گوش‌دادن و سخن‌گفتن دشوارتر هستند و در زنجیره‌ی مهارت‌ها پس از این دو قرار می‌گیرند. بنابراین یکی از عوامل پیشرفت در خواندن و نوشتن، موفقیت در مهارت گوش‌دادن و سخن‌گفتن است. کودکی که از پیشینه‌ی زبانی و گفتاری کافی برخوردار نیست در مهارت‌های خواندن و نوشتن موفق نخواهد شد. کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی به‌دلیل اختلال در رشد مهارت‌های واجی و ناتوانی در به‌کارگیری ساختارهای پیچیده در کلمه و جمله، در یادگیری خواندن دچار مشکل می‌شوند. محدودیت دانش واژگانی دانش‌آموزان آسیب‌دیده‌ی شنوایی به درک مطلب آنها آسیب جدی می‌زند افزون بر این هر چه واژه‌ها انتزاعی‌تر شوند درک مفاهیم نیز دشوارتر می‌شود. پس دانش‌آموزان در درک مطلب ناتوان می‌شوند و بیشتر چشم به راهنمایی مربیان دارند. آنها نمی‌دانند چگونه ارتباطی ثمربخش با متن برقرار کنند یا چگونه اطلاعات جدید خود را با آموخته‌های پیشین پیوند دهند. گاهی متن را می‌خوانند ولی از درک درست مطلب ناتوان هستند و به آموزش نیاز دارند.

گفتار و نوشتار دو راه برقراری ارتباط هستند، زبان نوشتاری برپایه‌ی زبان گفتاری استوار است یعنی بسیاری از قواعد حاکم برگفتار از جمله قواعد دستوری در نوشتار نیز حکمفرما هستند. افراد آسیب‌دیده‌ی شنوایی می‌توانند این گفتار و نوشتار را تا اندازه‌ای یاد بگیرند ولی از آنجاکه اختلالات مشاهده شده در گفتار و زبان این افراد در نوشتار و خواندن آنها نیز نمود پیدا می‌کند، شاهد مشکلات گوناگون آنها در آموزش و سوادآموزی هستیم. برای نمونه، به‌دلیل مشکلات معاشناختی، کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی در انشای خود از پربسامدترین واژه‌ها استفاده می‌کنند و شیوه‌ی نگارش ساده‌ای دارند. آنها هر چیزی را بدون در نظر گرفتن ارزش آن در یک پدیده یا موضوع، یکسان مورد توجه قرار می‌دهند. بنابراین، هنگامی که کودک دچار آسیب شنوایی مطالبی را می‌نویسد، نسبت به کودکان شنوا، جملات ساده‌تر و عینی‌تری را به‌کار می‌برد.

اختلال در یادگیری دستور زبان، نوشتن جمله را برای کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی بسیار دشوار می‌سازد. کودکان شنوا در هنگام رشد، چگونگی کنارهم نهادن واژه‌های جدید (دستور زبان) را می‌آموزند و پیوسته ایراد خود را با کمک محیط اصلاح می‌کنند. ولی کودکان دچار آسیب شنوایی افزون‌بر بی‌بهره بودن از این رشد، ایرادها را نیز رفع نمی‌کنند. بنابراین شاید بتوان گفت که درمیان مراحل یادگیری، نوشتن که مهارت بیان پیام با جملات از راه جمله‌نویسی، متن‌نویسی و انشا است، سخت‌ترین گام برای این کودکان به‌شمار می‌آید.

## ۵- توان بخشی دانش‌آموزان آسیب‌دیده‌ی شنوایی

### ۱-۵- توان بخشی شنیداری

توان بخشی شنیداری مجموعه‌ی کارهایی است که برای بهبود توانمندی‌های شنیداری، زبانی، گفتاری، درکی و ارتباطی افراد آسیب‌دیده‌ی شنوایی انجام می‌شود. تربیت شنوایی بخش مهمی از توان بخشی شنیداری است. بسیاری گمان می‌کنند که اگر کودک دچار نقص شنوایی واژه یا صدایی را بشنود، آن را درک می‌کند. این افراد بر این باورند که کودک صداها را با شدت کمتری دریافت می‌کند ولی برای او کیفیت صدا با کیفیت صدایی که افراد شنوا دریافت می‌کنند، تفاوتی ندارد. اگرچه این باور درباره‌ی کم شنوایی‌های انتقالی درست است، اما در دیگر آسیب‌های شنوایی صادق نیست، زیرا در آسیب‌های حسی - عصبی، افراد، نه تنها صدا را دریافت نمی‌کنند، بلکه اگر دریافت کنند آن را متفاوت از آنچه افراد شنوا می‌شنوند، خواهند شنید. در اینگونه افراد، صداها و واژه‌ها همراه با صداهایی بسیار



مشابه و غیرقابل تشخیص، دریافت می‌شوند. فرد آسیب‌دیده شنوایی باید با اتکا به همان صداهای محدودی که می‌شنود، گفتار را درک نماید و چون در این حالت درک واژه‌ها دشوار است، درک گفتار نیز به‌سختی صورت می‌گیرد. تربیت شنوایی توانایی تمایزگذاری بین اصوات را در این افراد افزایش می‌دهد و بدین‌سان درک گفتار نیز آسان می‌شود. تربیت شنوایی باقیمانده‌ی شنوایی را افزایش نمی‌دهد، اما سبب می‌شود تا افراد نسبت به آنچه که می‌توانند بشنوند، حساس‌تر شده و درک بهتری از آن داشته باشند. برای نمونه، اگر کودکان کم‌شنوای عمیق نسبت به صداهای بلند در فرکانس‌های بم آگاه شوند، کار برجسته‌ای انجام شده است. بنابراین می‌توان تربیت شنوایی را مجموعه‌ی آموزش‌هایی دانست که به فرد دچار آسیب شنوایی کمک می‌کنند تا بیشترین کارایی را از باقیمانده‌ی شنوایی خود بدست آورد.

تربیت شنوایی به افراد کم‌شنوا کمک می‌کند تا صداهای دریافت شده را آسان‌تر تمیز داده و شناسایی کنند. خواسته‌ی اصلی تربیت شنوایی دستیابی به بیشترین ارتباط کلامی از راه تقویت حس شنوایی به بیشترین میزان ممکن است. دستاورد بهبود توانایی‌های ارتباطی، افزایش مهارت‌های گفتاری و زبانی است که به دنبال آن پیشرفت تحصیلی نیز حاصل می‌شود. بنابراین، می‌توان گفت که آخرین هدف تربیت شنوایی، افزایش درک گفتار و گسترش آن و تشویق کودک در به‌کارگیری کلام است که از اهداف ثانوی توان‌بخشی شنیداری ناشنوایان نیز به‌شمار می‌آید.

با توجه به مطالب این بخش، ضرورت تشخیص سریع و به‌موقع کم‌شنوایی و مداخله‌ی زودهنگام روشن است. هرچه سن تشخیص و مداخله پایین‌تر باشد، توان‌بخشی پربرتر و دستاوردهای آن ارزشمندتر خواهد بود. روشن است که پس از شناسایی اولیه‌ی کم‌شنوایی، تجویز مناسب سمعک، انجام آزمایش‌های دوره‌ای برای بررسی اندازه‌ی شنوایی و تعیین میزان سودمندی سمعک تجویز شده، از برجسته‌ترین نیازهای ویژه‌ی کودک آسیب‌دیده‌ی شنوایی هستند. پس از انجام این کارها، برنامه توان‌بخشی و آموزشی کودک طراحی می‌شود. مشاوره و بالا بردن سطح آگاهی خانواده‌ها از کم‌شنوایی و محدودیت‌ها و توانایی‌های کم‌شنوایان، مقدمات دستیابی به شنیدن، گفتار و زبان قابل قبول و هدفمند را برای فرد کم‌شنوا فراهم می‌کند. پس از رسیدن به این اهداف، او می‌تواند از مهارت‌های آموخته شده، در ساخت و بیان جملات درست، نوشتار، ارتباط و ... استفاده کند.

## ۲-۵- توان بخشی گفتار و زبان

اهداف کلی توان بخشی گفتار و زبان برای کودکان دچار آسیب دیدگی شنوایی برپایه‌ی نیازهای پدر و مادر و کودک

برنامه‌ریزی می‌شوند. این نیازها عبارتند از:

۱- نیاز والدین برای دریافت اطلاعات

۲- نیاز به هماهنگی با وضع موجود

۳- نیاز برای اقدامات شنوایی شناسی

۴- نیاز به برقراری ارتباط

۵- نیاز برای رفع مشکلات رفتاری

۶- نیاز برای تحصیل و یادگیری زبان نوشتاری

پدر و مادر نقش برجسته‌ای در پیشبرد اهداف توان بخشی و آسیب شناسی گفتار و زبان در کودکان دارند. بنابراین دادن اطلاعات درباره‌ی ویژگی‌های کودک آسیب دیده‌ی شنوایی و پاسخگویی به پرسش‌های پدر و مادر، انگیزه‌ی آنها برای همراهی با برنامه‌ی درمانی را افزایش می‌دهد. مشاوره‌ی دقیق و تخصصی برای هماهنگی با شرایط موجود و رفع مشکلات رفتاری احتمالی کودک ضروری است. ممکن است کودک به متخصصان دیگر معرفی شود. برای نمونه، شنوایی شناس برای کودک سمعک تجویز می‌کند و به کارگیری درست آن را به کودک و پدر و مادر آموزش می‌دهد. آسیب شناس گفتار و زبان، با فنون و روش‌های اثربخش به درمان اختلالات گفتاری واز میان برداشتن مشکلات تلفظی می‌پردازد و با بهبود کیفیت صدا و روان و مفهوم شدن گفتار کودک، برقراری ارتباط را برای او آسان تر می‌سازد. آسیب شناس گنجینه‌ی واژگانی کودک را گسترش و مهارت‌های درکی او را افزایش می‌دهد و می‌کوشد تا مشکلات ساخت‌واژه‌ای و نحوی در گفتار و نوشتار را از میان بردارد. بدین ترتیب، مهارت‌های زبانی بالا می‌رود و کودک برای به کارگیری توانایی‌های کلامی‌اش در ارتباطات تشویق می‌شود. اگر آسیب شناس دریابد که آسیب‌های شدید گفتاری و زبانی مانع برقراری ارتباط مؤثر کودک هستند، می‌تواند روش‌های ارتباطی مکمل و جایگزین مانند زبان اشاره را به کار ببرد.

گام‌های آموزشی از ساده به پیچیده و بر مبنای رشد طبیعی گفتار و زبان، با توجه به ارزیابی‌های صورت گرفته و کاستی‌های گفتاری و زبانی مشاهده شده، برنامه‌ریزی می‌شوند. توان بخشی در حوزه‌ی گفتار و زبان می‌تواند پس از توان بخشی شنیداری یا هم‌زمان با آن انجام شود. برای پیشبرد بهتر اهداف درمانی و پیشرفت مهارت‌های گفتاری و زبانی کودک، هماهنگی و مشورت با اولیای مدرسه ضروری است.

## ۶- آموزش کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی

مفهوم زبان‌آموزی در آموزش و پرورش، فراهم آوردن همه‌ی مهارت‌ها و امکاناتی است که امکان تفهیم، تفاهم و تعامل را فراهم می‌سازند. کسی که یک زبان را می‌داند، می‌تواند با آن زبان فکر کند، سخن بگوید، بخواند و بنویسد، یعنی می‌تواند همه‌ی ابزار تفهیم، تفاهم و تعامل را به‌کار ببرد. بنابراین، همه‌ی کوشش‌هایی که در زمینه‌ی آموزش زبان به‌ویژه در دبستان انجام می‌گیرد، در راستای پرورش مهارت‌های چهارگانه‌ی شنیدن، سخن‌گفتن، خواندن و نوشتن است. در تدوین خواسته‌ها، سازماندهی محتوا، گزینش و سازماندهی روش‌ها و شیوه‌ی پدیدآوردن کتاب‌ها، اصولی کلی در نظر گرفته شده که به پاره‌ای از آنها اشاره می‌شود:

۱- در زبان‌آموزی، اصل باید بر آموزش مهارت‌های گفته شده باشد.

۲- زبان‌آموزی باید زمینه‌ساز مطالعه‌ی پایدار در زندگی کودک باشد.

۳- روند آموزش باید از زبان طبیعی کودک به‌سوی زبان اکتسابی (آموزشی) و آگاهانه باشد.

۴- زبان‌آموزی باید زمینه‌ساز شکوفایی و تقویت نوآوری باشد.

۵- موضوعات و مطالب نباید به یک گستره‌ی جغرافیایی محدود شوند.

۶- محتوای کتاب‌ها باید برپایه‌ی آخرین یافته‌های روان‌شناسی، زبان‌شناسی و ادبیات کودک باشد.

با توجه به مشکلات و نیازهای ویژه‌ی دانش‌آموزان آسیب‌دیده‌ی شنوایی، سازمان آموزش و پرورش استثنایی کشور در راستای آموزش، پرورش و گسترش مهارت‌های زبانی این گروه از کودکان راه‌کارهای مناسبی را برنامه‌ریزی نموده است.

### ۱-۶- دوره‌های تحصیلی دانش‌آموزان آسیب‌دیده‌ی شنوایی

آموزش و پرورش ویژه‌ی کودکان و دانش‌آموزان آسیب‌دیده‌ی شنوایی، دارای چهار دوره‌ی پیش‌دبستانی، ابتدایی، متوسطه اول و متوسطه دوم است. در اینجا تنها به دو دوره‌ی آن اشاره خواهد شد.

## ۱-۱-۶- دوره‌ی پیش دبستانی

در پنج تا شش سال نخست زندگی، مهمترین هدف زبان‌آموزی گسترش دامنه‌ی واژگان و یادگیری گفتار است. در این دوره، کودک طبیعی می‌خواهد برای هر چیزی که حس می‌کند، نامی یاد بگیرد. در این سن کودک شیفته‌ی شنیدن داستان است و به‌خوبی می‌تواند به گفتگوهایی که با ذوق و علاقه‌ی او هم‌خوانی دارند گوش فرا دهد. در این دوره، انتظار ما از کودک در زمینه‌ی زبان، برقراری ارتباط کامل با پدر و مادر و هم‌بازی‌ها، شرکت در گفتگوهای کودکانه، بازگویی داستان و... است.

در دوره پیش‌دبستانی، زبان‌آموزی بسیار مهم است و باید برای مداخله‌ی زود هنگام در زبان‌آموزی کودک آسیب دیده‌ی شنوایی برنامه‌ریزی‌های آموزشی صورت بگیرد. در شش سال اول زندگی، دگرگونی‌های بسیاری در کودک آسیب‌دیده‌ی شنوایی روی می‌دهد، بر این اساس، دوره پیش‌دبستانی به مرحله‌ی کوتاه‌تر تقسیم می‌شود. در هر یک از این مراحل، پدر و مادر آموزش می‌بینند تا مهارت‌های لازم برای تعامل با کودک را کسب کنند. این مراحل عبارتند از:

بدو تشخیص تا دوسالگی

دو تا چهارسالگی

چهار تا شش سالگی

## ۲-۱-۶- دوره‌ی ابتدایی

در این دوره، زبان‌آموزی افزون بر خانه، در یک محیط رسمی (کلاس درس) و با حضور آموزگار پیگیری می‌شود. در سال‌های اول و دوم ابتدایی، شناساندن و یاد دادن رمزهای تصویری یا آموزش حروف الفبا و واژه‌ها، برای یادگیری شکل‌های نوشتاری زبان، یعنی خواندن و نوشتن، اهداف زبان‌آموزی هستند. همچنین باید دامنه‌ی ارتباطات کلامی کودک گسترش یابد و او بتواند با افرادی بجز افراد خانواده و همبازی‌ها، ارتباط لفظی برقرار کند. در سال‌های آخر دبستان، ساماندهی فکری، بیان شفاهی افکار، گوش دادن بلندمدت‌تر، ابراز نظر و عقیده و سرانجام درک ترکیبات زبانی و شناسایی قواعد دستور زبان، برجسته‌ترین اهداف زبان‌آموزی هستند. متأسفانه دستیابی به این اهداف در دانش-آموزان آسیب‌دیده‌ی شنوایی بسیار دشوار است.

کودکان عادی در خانه به صورت شفاهی زبان را به خوبی فرامی‌گیرند و در دبستان باشکلهای نوشتاری آن آشنا می‌شوند. در مقایسه با کودکان عادی، کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی زبان شفاهی را در خانه به طور نسبی، با همکاری مراکز پیش‌دبستانی ویژه‌ی کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی همراه با خدمات آموزشی و توان‌بخشی فرامی‌گیرند، ولی در دو مهارت خواندن و نوشتن مشکلاتی خواهند داشت. روشن است که برای آموزش مهارت شفاهی زبان در افراد آسیب‌دیده‌ی شنوایی باید بیشتر وقت صرف شود، به گونه‌ای که در خانه و در دبستان مهارت‌های شفاهی زبان یعنی گوش‌دادن و سخن‌گفتن همچنان مورد توجه و تقویت قرار گیرد و کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی همراه با یادگیری مهارت‌های خواندن و نوشتن، مهارت‌های شنیدن و سخن‌گفتن را نیز گسترش دهند.

در دوره‌ی ابتدایی برای کودکان آسیب‌دیده‌ی شنوایی، موارد زیر از اهمیت ویژه برخوردار هستند:

◀ تقویت، گسترش و آموزش مهارت‌های زبانی، شامل گوش‌دادن با استفاده از باقیمانده‌ی شنوایی، گفتارخوانی و لب‌خوانی، سخن‌گفتن، خواندن و نوشتن، برای ایجاد توان برقراری ارتباط مطلوب و کارساز با دیگران.

◀ شناخت رمزهای نوشتاری یا دیداری زبان، حروف الفبا و واژه‌ها برای خواندن و نوشتن.

◀ ایجاد نظم فکری در ارتباط‌های کلامی و گسترش ارتباط کلامی.

◀ خواندن درست و سریع متون همراه با درک مطلب.

◀ گسترش مهارت‌های نوشتاری شامل درست نوشتن و بیان همراه با نوآوری برای ارائه‌ی اندیشه‌ها و نظرات.

◀ آشنایی غیرمستقیم با ساختار زبان و قواعد حاکم بر آن.

توان‌بخشی و آموزش دانش‌آموزان آسیب‌دیده‌ی شنوایی، با هدف زبان‌آموزی و دستیابی به همه‌ی مهارت‌های زبانی و گسترش این مهارت‌ها، در کنار هم به پیش می‌روند. در این راهنما، با توجه به مشکلات نوشتاری دانش‌آموزان آسیب‌دیده‌ی شنوایی، فعالیت‌های منظم و پیوسته‌ای طراحی شده است که افزون بر توجه به گسترش دیگر مهارت‌های زبانی، به شکل ساختاری و ویژه در آموزش زبان نوشتاری (جمله‌سازی و انشا) نیز به این دانش‌آموزان کمک می‌کند.

## فصل دوم

### مباحث عملی

## سخنی با همکاران

برنامه‌ریزی درسی و تولید مواد آموزشی، بخشی از نظام آموزش زبان فارسی است. در تهیه‌ی محتوای این کتاب تلاش کرده‌ایم تا به روند طبیعی رشد گفتار و زبان و آنچه کودک به تدریج در گذر از مراحل رشد دریافت می‌کند، توجه کنیم و محتوای کتاب را تا آنجا که ممکن است با نیازهای دانش‌آموزان آسیب‌دیده‌ی شنوایی و مطالب کتاب‌های درسی موجود هماهنگ و سازگار نماییم. محتوای کتاب مانند سایر کتاب‌های درسی بر پایه‌ی چهار اصل کلی پیوستگی، همبستگی، گستردگی و توالی، سازماندهی شده است.

مفاهیم و مهارت‌ها در دوره‌ی ابتدایی، به‌طور پیوسته آموزش داده و یادآوری و تکرار شده‌اند تا یادگیری عناصر و قواعد زبانی ادامه داشته باشد.

در نگارش کتاب از ناهم‌خوانی‌های درونی محتوا مانند، پراکندگی و نابسامانی مطالب پرهیز شده است و تلاش کرده‌ایم تا همبستگی مطالب رعایت شود.

هدف اصلی این کتاب فراگیری مهارت‌های کتبی همانند نوشتن است، ولی با توجه به اصل گستردگی در آموزش مهارت‌های زبانی، آموزش و بهبود مهارت‌های شفاهی نیز در نظر گرفته شده است.

محتوای کتاب در هر پایه‌ی دوره‌ی ابتدایی، با ساماندهی زمانی و توجه به اصول روان‌شناختی و رویکرد زبان‌شناختی توالی محتوا، تدوین شده است. اصول روان‌شناختی توالی محتوا شامل اصول توالی ساده به مشکل، جزء به کل و عینی به ذهنی است. یکی از رویکردهای زبان‌شناختی توالی محتوا، رویکرد دستوری در توالی جملات است که موارد زیر را شامل می‌شود:

- ۱- اولویت جملات خبری بر جملات پرسشی
- ۲- اولویت جملات خبری مثبت بر جملات خبری منفی
- ۳- اولویت جملات خبری و امری بر جملات پرسشی
- ۴- اولویت جملات معلوم بر جملات مجهول
- ۵- اولویت جملات ساده بر جملات مرکب
- ۶- اولویت جملات دارای عناصر مفرد بر جملات دارای عناصر جمع
- ۷- اولویت جملات کوتاه بر جملات بلند
- ۸- اولویت جملاتی که قابلیت به تصویر کشیده شدن را دارند بر جملات دارای موضوعات انتزاعی (تصویر ناپذیر)

پایه‌ی اول مقدماتی با یادآوری و افزایش خزانه واژگانی و جملات دوکلمه‌ای آغاز می‌شود و کم‌کم در پایه‌های دیگر با گسترش جملات و عناصر زبانی ادامه می‌یابد، به‌گونه‌ای که در پایان دوره ابتدایی از دانش‌آموزان انتظار می‌رود به سطح مطلوبی از جمله‌سازی و انشا برسند. از آنجا که این راهنما بر پایه‌ی نیازهای ویژه‌ی کودک آسیب‌دیده‌ی شنوایی برای فراگیری مهارت جمله‌سازی و انشا تهیه شده است، ممکن است در جاهایی با کتاب‌های فارسی هم‌خوانی نداشته باشد، ولی تلاش بر این بوده است که از محتوای این کتاب‌ها نیز استفاده شود. در گزینش عناصر زبانی و روند آموزش، در حد امکان به رشد طبیعی گفتار و زبان توجه شده است ولی ممکن است در جاهایی هم‌خوانی لازم مشاهده نشود.

همچنین، توجه به موارد زیر شما را در تدریس پربارتر یاری می‌دهد:

- ۱- مطالعه‌ی دقیق این کتاب، برای آگاهی و اجرای بهتر کتاب درسی پیشنهاد می‌شود.
- ۲- پیش از تدریس، مطالب هر درس به‌دقت مطالعه و امکانات لازم پیش‌بینی و آماده شوند.
- ۳- در صورت وجود نیروهای توان‌بخشی (گفتاردرمان‌گر و شنوایی‌شناس) در مرکز آموزشی، مشورت با ایشان در زمینه‌ی تدریس و انجام فعالیت‌ها پیشنهاد می‌شود.
- ۴- از آن‌جا که خواسته‌ی بنیادی این راهنما گسترش مهارت‌های زبانی است، باید بر تعاملات کلامی تأکید شود و برای درک بهتر، در هنگام تدریس از موقعیت‌های واقعی و طبیعی استفاده شود.
- ۵- در این کتاب بر نوشتار برای یادگیری بهتر و کمک به تلفظ درست واژه‌ها و جملات تأکید شده است. در صورتی که دانش‌آموزان پایه‌ی اول به سطح نوشتاری مورد نظر نرسیده باشند، امکان استفاده از کل‌خوانی وجود دارد. مربی می‌تواند کارت‌های نوشتاری جملات را جایگزین تمرین‌های نوشتاری نماید و پس از دست‌یابی دانش‌آموزان به توانایی نوشتاری لازم، تکالیف مناسب را ارائه کند.
- ۶- یکی از اهداف این کتاب، تقویت حافظه، دقت شنیداری و دقت دیداری و افزایش توانایی تصویرسازی ذهنی دانش‌آموزان آسیب‌دیده‌ی شنوایی است. از این‌رو، بر انجام فعالیت‌ها بنابر روش‌های بیان شده و به‌کارگیری نوشتار و تصاویر تأکید می‌شود.
- ۷- یکی از اجزای زبان، دستور زبان است. در این کتاب، نحو مورد توجه است و بنابه نیاز، ساخت واژه در کنار نحو، مباحثی را به خود اختصاص می‌دهد.
- ۸- گسترش و تثبیت مهارت‌های آموخته شده به همکاری والدین نیاز دارد. لازم است تکالیف با کمک پدر و مادر تمرین شوند و فعالیت‌های انجام شده در کلاس، با توجه به شرایط و موقعیت‌های طبیعی موجود در خانه، تکرار شوند.



- ۹- مریبان می‌توانند مهارت‌های آموخته شده‌ی درس زبان‌آموزی و جمله‌سازی را در تعاملات و گفت‌وگوها آموزشی دروس دیگر مانند علوم، ریاضی و ... برای تثبیت و گسترش مهارت‌های زبانی به کار ببرند.
- ۱۰- برای تدریس کتاب‌های درسی، ضرورت فراوانی دارد که همکاران گرامی راهنمای معلم را مطالعه نمایند و با توجه به اهداف و فعالیت‌های داده شده درس بدهند.
- ۱۱- برای آشنایی آموزگاران گرامی، روند و اهداف کتاب‌های درسی پایه‌های مختلف دوره‌ی ابتدایی، در جدول ۵ در آغاز فصل دوم این کتاب آمده است.
- ۱۲- بودجه‌بندی درس‌ها در آغاز فصل دوم (جدول ۶) آورده شده است که توجه به آن برای برنامه‌ریزی دقیق به همکاران گرامی پیشنهاد می‌شود.
- ۱۳- یادآوری می‌شود که همه‌ی دروس و فعالیت‌های پیشنهاد شده در دوره‌ی ابتدایی زمینه‌ی دستیابی به مهارت‌های نوشتاری از جمله نگارش انشا را فراهم می‌آورند و تنها تدریس دروس مربوط به انشا نمی‌تواند دانش‌آموزان را به اهداف مورد نظر برساند.
- ۱۴- برای آموزش هر پایه باید همکاران گرامی از موارد آموزش داده شده در پایه‌های پیشین آگاهی کامل داشته باشند، بنابراین، مطالعه و مراجعه‌ی پیوسته به جدول دروس دوره‌ی ابتدایی پیشنهاد می‌شود.

## نکات مهم در انشا نویسی

معنی لغوی واژه‌ی انشا «آفریدن و زایش» است ولی وقتی از انشای مطلبی سخن به میان می‌آید منظور انتقال پیامی از فردی به فرد دیگر است.

برای انشانویسی افزایش دانسته‌های دانش‌آموزان یعنی دیده‌ها، شنیده‌ها و تجربه‌های ایشان به همراه تقویت مهارت‌های حسی، شناختی، خوانداری، نوشتاری و ... حائز اهمیتی خاص می‌باشد و هدف این است که مهارت‌های زبانی دانش‌آموزان در مسیر آگاه کردن دیگران از فکر و اندیشه خود تقویت شود و توسعه یابد.

برای اکتساب این مهارت‌ها انجام تمرینات و فراهم آوردن موقعیت‌های مناسب ضروری است. از این رو یاددهی مهارت انشا و ارسال پیام به عنوان یک تلاش فکری، مستلزم انجام پاره‌ای فعالیت‌های آموزشی است که به طور غیرمستقیم ولی بنیادی با ارسال پیام شفاهی و کتبی ارتباط تنگاتنگ دارد. برای تقویت و ارتقای این مهارت، باید برنامه‌ریزی درسی مشخصی انجام شود و معلم در هر پایه بداند که آموزش را از کجا و چگونه آغاز کند، درس هر پایه، چه ارتباطی با پایه قبل و بعد دارد و در نهایت، اهداف در نظر گرفته شده آموزش در هر پایه و ارتباط آن با پایه قبل و بعد چیست، بنابراین در این راهنما برنامه‌ی آموزش دروس به صورت گام به گام طرح‌ریزی شده و لازم است یاددهی در طول زمان و پی‌درپی انجام گیرد.

مراحل انشانویسی در این راهنما از کلمه شروع و به گروه (عبارت)، جمله و متن گسترش می‌یابد و برای دستیابی به اهداف موردنظر در هر مرحله از تقلید و رونویسی، املا نویسی، بازنویسی شنیده‌ها، خوانده‌ها و دیده‌ها و در انتها نوشتن به صورت خودانگیخته، استفاده شده است که هر کدام در ذیل توضیح داده می‌شود:

مرحله‌ی تقلید و رونویسی: پس از اطمینان از درک معنایی کلمه، جمله و متن توسط دانش‌آموز، کپی‌برداری، تقلید و رونویسی کلمه، جمله و متن توسط آن‌ها انجام می‌شود زیرا کلیشه و تکرار ابزار تعمیم در یادگیرندگان است.

مرحله‌ی املا نویسی: در این مرحله کلمه، جمله و متن آموزش داده شده در مرحله‌ی تقلید و رونویسی از برابر چشمان دانش‌آموزان برداشته می‌شود، آن‌ها هر آنچه از کلمه، جمله و متن را به یاد می‌آورند را می‌نویسند.

مرحله‌ی بازنویسی: در این مرحله کلمه، جمله یا متن آموزش داده شده در مرحله‌ی املا نویسی در قالب تمریناتی مانند: تکمیل جمله، نشان دادن تصویر، نوشتن کلمه یا جمله‌ی مرتبط و... توسط دانش‌آموزان نوشته می‌شوند.

مرحله‌ی نوشتن خود انگیخته: در این مرحله کلمه ، جمله یا متن بدون راهنمایی مربی و به طور مستقل توسط دانش-آموزان نوشته می‌شوند. این مرحله آخرین و مهمترین بخش کسب مهارت نگارش است که دستیابی به این هدف منوط به انجام مراحل بالا به طور کامل و دقیق می‌باشد.

معلمین گرامی باید توجه داشته باشند به منظور تعمیم آموزش و گسترش مهارت‌های کسب شده در فعالیت‌های پیشنهادی، می‌بایست تمرینات به صورت روزانه و متنوع در ارتباط با فعالیت‌ها و موضوع ، داده شوند. در ضمن فعالیت‌ها، متن‌ها، نمونه انشا و موضوعات ارائه شده برای انشانویسی با توجه به توانایی دانش‌آموزان قابل گسترش بوده و می‌تواند در سطوح دشوارتری نیز ارائه گردند.

لازم به ذکر است آموزش‌های ارائه شده از پایه اول مبتنی بر مراحل ذکر شده شامل کلمه، گروه، جمله و متن و انشانویسی می‌باشد. از آن جایی که زیربنای همه‌ی پیام‌های شفاهی و نوشتاری نکات دستوری موجود در زبان فارسی است، همچنین برای دستیابی به توانایی نگارش انشا و رسیدن به اهداف ذکر شده ، انشانویسی به صورت جداگانه و منظم در دروس مختلفی ، از پایه‌ی سوم شروع و تا پایان دوره ابتدایی تدریس شده است.

### **پایه‌ی سوم :**

بر دو مرحله‌ی آموزش کلمه و گروه (عبارت) از مراحل انشانویسی تاکید شده است به طوری که دانش‌آموزان به گسترش واژگانی و یادگیری چگونگی تراوش فکری در سطح کلمه و عبارت سوق داده می‌شوند. انتخاب واژگان جدید، از کلمات عینی و ساده شروع شده و سپس همکاران گرامی می‌بایست با توجه به سطح آموزشی دانش‌آموزان خود از کلمات مشکل‌تر و انتزاعی‌تر و متناسب با پایه‌ی تحصیلی آن‌ها استفاده نمایند و تنها به اسامی عینی بسنده نکنند بلکه از افعال ، صفت ها ، قیدها و... در آموزش نیز استفاده کنند اگر چه در فعالیت‌های پیشنهاد شده به ویژه در درس اول کلمات در قالب جملات مطابق باروند رشد طبیعی یاددهی آموزش داده شده اند اما هدف اصلی آموزش کلمه انتخابی، به صورت خاص می‌باشد. در درس دوم انشای پایه سوم تاکید بر آموزش گروه کلمات (عبارت) است و گسترش واژگانی با موضوعات عینی و ذهنی از طریق ارتباط دادن هرکلمه با کلمات مرتبط با آن در قالب های مختلف مانند نمودار خورشیدی صورت می‌گیرد.

## پایه‌ی چهارم :

بر مرحله‌ی آموزش جمله تاکید شده است و درک خوانداری جملات بر نوشتن آن‌ها علی‌رغم درهم آمیختگی‌شان، اولویت داده شده است. در درس اول به درک یک جمله ، تکمیل جملات ناقص، درک بیش از یک جمله و مرتب کردن کلمات در داخل جمله پرداخته شده است و در درس دوم و سوم درک بیش از یک جمله برای حدس کلمات ، تشخیص جملات مربوط به یک موضوع و نوشتن جملات مربوط به یک عنوان و درک جملات پرسشی ساده و پاسخ به آن‌ها گنجانده شده است.

## پایه‌ی پنجم :

در ادامه‌ی روند آموزش از مرحله‌ی جمله‌نویسی به مراحل متن‌نویسی و نگارش انشا رسیده و جهت رسیدن به این اهداف از فعالیت های زیر استفاده شده است.

- مرتب کردن کلمات در جمله، این جملات از کتاب های درسی انتخاب می‌شوند.
- مرتب کردن جملات در قالب یک متن و انتخاب نام مناسب برای آن
- مرتب کردن کلمات در جمله و قراردادن جملات پشت سرهم در قالب یک متن و نام‌گذاری آن
- تکمیل و ساخت یک متن با کلمات پیشنهادی مانندحروف ربط
- آشنایی دانش آموزان با چگونگی توصیف ویژگی های ظاهری، کاری یا شخصیتی افراد
- درک متن نوشته شده و دادن پاسخ مناسب بر پرسش ها
- درک و چگونگی استفاده از کلمات پرسشی برای نوشتن سؤالات مناسب و نوشتن متن مناسب با توجه به پاسخ‌های داده شده
- نوشتن متن بااستفاده از اطلاعات کسب شده درپرسش وپاسخ های انجام شده
- نوشتن انشا در ارتباط با یک موضوع با استفاده از روش نمودار خورشیدی، طبقه بندی و گروه بندی دانسته‌ها در قالب جدول، کلمات و گروه‌های (عبارت) مرتبط با یک موضوع ، طرح پرسش و پاسخ‌گویی

## پایه‌ی ششم :

گسترش مهارت انشانویسی با استفاده از روش‌های مختلف آموزش داده شده ( کاربرد جدول، پرسش و پاسخ ، کلمات کلیدی و ... ) ، در قالب موضوعات متفاوت مدنظر بوده است . این موضوعات عبارتند از:

- توصیف فرد و خانواده ، توصیف اشیا ، توصیف مکان

- آدرس نویسی

- تکمیل و گسترش جملات و متن های ناقص

- خلاصه نویسی

- گزارش نویسی

- نامه نگاری

همکاران گرامی باید توجه داشته باشند در پایه های پنجم و ششم تعدادی نمونه انشا با موضوعات متنوع آورده شده است که نگارش این انشاها با استفاده از آموزش‌های قبلی صورت می‌گیرد.

همکاران باتوجه به توانایی دانش‌آموزان خود سطح نگارش آن‌ها را تعیین کرده و آموزش‌های خود را از ساده به پیچیده ارائه نمایند. همچنین برای تثبیت و تعمیم مهارت انشانویسی موضوعات دیگری را به دانش‌آموزان به عنوان تکلیف منزل به صورت روزانه ارائه می‌شود.

## جدول ۵: درس دوره‌ی ابتدایی

ششم	پنجم	چهارم	سوم	دوم	اول تکمیلی	اول مقدماتی	پایه درس
جملات تعجبی (عاطفی)	جملات پرسشی	حروف ربط «ولی» و «اما»	صفات مبهم (خیلی)، همه، هیچ + اسم و ضمایر مبهم (خیلی)، همه، هیچ	ترکیبات اضافه‌ی ملکی منفصل و متصل اول شخص مفرد	صفات اشاره‌ی «این» و «آن»	یادآوری و گسترش واژگان	۱
نقل قول مستقیم	جملات پرسشی «چرا» پاسخ یا «چون»	زمان آینده	قید حالت و پرسش واژه های چگونه، چه طوری و...	زمان حال	فعل «است» و «هستند» در جملات با صفات اشاره- ی این، آن	یادآوری و گسترش واژگان	۲
توصیف	حرف ربط «یا»	صفات برتر و برترین	جملات پرسشی	ترکیبات اضافه‌ی ملکی منفصل و متصل دوم شخص مفرد	فعل «است» و مصدر هستن» با ضمایر	طبقه‌بندی	۳
تکمیل و گسترش جملات و متن های ناتمام	حرف ربط «که»	کاربرد توانستن و نتوانستن	جمع کلمات با «ان» و «ات» و جمع های بی قاعده	افعال مرکب	شکل منفی مصدر هستن با ضمایر	درک پرسش- ها با پاسخ «بله» و «خیر»	۴
آدرس نویسی	حرف اضافه‌ی «برای»	کاربرد باید و نباید	قیود زمان گذشته و پرسش واژه کی (چه وقت)	ضمایر منفصل و متصل ملکی سوم شخص مفرد	ترکیبات وصفی	افعال ساده‌ی لازم با فاعل سوم شخص مفرد	۵
خلاصه نویسی	کاربرد کلمات «بعد»، «سپس»، «بنابراین» در جملات مرکب	حرف «تا»	آموزش ضمیر «خود» و گونه های آن	کلمه‌ی استفهامی «کو»	افعال متعدی ساده در زمان گذشته	افعال منفی ساده‌ی لازم با فاعل سوم شخص مفرد	۶
گزارش نویسی	انشای ۱ تا ۴	جملات شرطی	قیود زمان حال و آینده (مضارع) و پرسش واژه کی (چه وقت)	کلمه و عبارت استفهامیچی (چه چیزی)	افعال «داشتن» و «نداشتن» در «زمان حال»	واژه های جمع	۷
نامه نگاری	نمونه های انشا	انشای ۱ تا ۳	ترکیب جملات با حرف ربط «و»	کلمه و عبارت استفهامی کی (چه کسی)	ترکیبات اضافی	حرف ربط «و» بین کلمات	۸
نمونه های انشا	.....	.....	به کارگیری مناسب کلمات و عبارات مربوط به پرسش واژه های توالی (چندمین، چندم)	افعال بود و شد	ترکیبات اضافی (مال) کسی یا چیزی بودن)	افعال ساده‌ی لازم با فاعل سوم شخص جمع	۹

پایه درس	اول مقدماتی	اول تکمیلی	دوم	سوم	چهارم	پنجم	ششم
۱۰	افعال منفی ساده لازم با فاعل سوم شخص جمع	نوشتن جملات پیچیده تر با استفاده از ترکیبات وصفی و اضافی	کلمه‌ی استفهامی «کجا»	انشای ۱ تا ۲	.....	.....	.....
۱۱	ضمایر فاعلی اول شخص مفرد و جمع با افعال ساده لازم	.....	حرف اضافه‌ی «در»	.....	.....	.....	.....
۱۲	ضمایر فاعلی اول شخص مفرد و جمع با افعال منفی ساده لازم	.....	حرف اضافه‌ی «با»	.....	.....	.....	.....
۱۳	ضمایر فاعلی دوم شخص مفرد و جمع با افعال ساده لازم	.....	ترکیب استفهامی «چه کار کردن»	.....	.....	.....	.....
۱۴	ضمایر فاعلی دوم - شخص مفرد و جمع با افعال منفی ساده لازم	.....	حرف اضافه‌ی «به»	.....	.....	.....	.....
۱۵	ضمایر فاعلی سوم شخص مفرد و جمع با افعال ساده لازم	.....	حرف اضافه‌ی «از»	.....	.....	.....	.....
۱۶	ضمایر فاعلی سوم شخص مفرد و جمع با افعال منفی ساده لازم	.....	صفت کمی «اسم و عبارت استفهامی «چندتا» یا «چند»	.....	.....	.....	.....

## جدول ۶: زمان‌بندی آموزش جمله‌سازی و انشا پایه ششم

				هفته ماه
هفته‌ی چهارم	هفته‌ی سوم	هفته‌ی دوم	هفته‌ی اول	
درس دوم نقل قول	درس اول جملات عاطفی	یادآوری	یادآوری	مهر
درس سوم بخش دوم: توصیف یک چیز (شی و گیاه و ...)	درس سوم بخش اول: توصیف فرد	درس سوم بخش اول: توصیف فرد	درس دوم نقل قول	آبان
درس چهارم تکمیل و گسترش جملات و متن‌های ناتمام	درس چهارم تکمیل و گسترش جملات و متن‌های ناتمام	درس سوم بخش سوم: توصیف مکان	درس سوم بخش سوم: توصیف مکان	آذر
تکرار و تمرین	تکرار و تمرین	درس پنجم آدرس نویسی	درس پنجم آدرس نویسی	دی
درس هفتم گزارش نویسی	درس ششم خلاصه نویسی	درس ششم خلاصه نویسی	درس ششم خلاصه نویسی	بهمن
درس هشتم نامه نگاری	درس هشتم نامه نگاری	درس هشتم نامه نگاری	درس هفتم گزارش نویسی	اسفند
انشا نویسی با موضوعات متنوع	انشا نویسی با موضوعات متنوع	-----	-----	فروردین
تکرار و تمرین	فعالیت‌های تکمیلی	انشا نویسی با موضوعات متنوع	انشا نویسی با موضوعات متنوع	اردیبهشت



## درس اول

**عنوان:** جملات عاطفی

**هدف:** آشنا ساختن دانش‌آموزان با جملات عاطفی

**انتظارات:** از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:

- ضمن درک و تشخیص جملات عاطفی آن‌ها را بیان کنند ، بخوانند و بنویسند.

- از نشانه‌ی نوشتاری تعجب " ! " استفاده کنند.

**وسایل :** افراد ، داستان‌ها ، تصاویر

**نکته:** جمله‌های عاطفی جملاتی هستند که یکی از عواطف انسانی مانند: شادی ، اندوه ، تعجب ، تحسین و ... را می‌رسانند.

برای نشان دادن حالت عاطفی گاهی جملات با کلمات و اصواتی از قبیل " چه " ، " چقدر " ، " آفرین " ، " وای " ، " آخ " و ... همراه می‌گردند.

### فعالیت های پیشنهادی:

۱- دانش‌آموزان به گردش علمی برده می‌شوند تا جملاتی را با تغییر آهنگ ، لحن و حالت عاطفی با هدایت مربی در مورد فضا ، اشیاء ، افراد و ... بیان کنند مثال:

چه هوای خوبی !

چه پارکی !

چه پارک بزرگی !

چقدر درخت !

وای بچه افتاد !

آفرین !

۲- موقعیتی مانند آوردن یک حیوان خانگی (طوطی) به کلاس ترتیب داده می شود تا دانش آموزان با هدایت مربی در مورد ویژگی‌های آن حیوان در قالب جملات عاطفی صحبت کنند سپس جملات به صورت نوشتاری ارائه می‌گردد و بر استفاده از علامت نوشتاری تعجب "!" و تغییر آهنگ و لحن تأکید می‌شود. مثال:

چه پرهایی دارد!

عجب تخمه می خورد!

چقدر قشنگ است!

آخ به من نوک زد!

۳- متنی از یک داستان کوتاه توسط مربی با لحن و آهنگ مناسب برای دانش آموزان خوانده و تعریف می‌گردد سپس دانش آموزان جملات عاطفی را تشخیص می‌دهند و علامت تعجب را در جای مناسب می‌گذارند.

یک روز روباه خروسی را دید. روباه با خود فکر کرد: "چه غذای خوشمزه‌ای! وقتی خروس روباه را دید ترسید و گفت: "وای روباه !" و به بالای درخت رفت.

روباه از خروس تعریف کرد:

"چه دم زیبایی "

"چقدر پرهایت رنگا رنگ است "

"بیا با هم بازی کنیم."

اما خروس گول نخورد و از درخت پایین نیامد.

در مرحله بعد از دانش آموزان خواسته می‌شود تا متن را با توجه به علامت تعجب و تغییر آهنگ و لحن مناسب بخوانند و بنویسند.

## درس دوم

### عنوان: نقل قول

هدف: آشنا ساختن با چگونگی نقل قول کردن و نشانه های نوشتاری مربوط به آن

انتظارات: در پایان فعالیت‌ها از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:

- در قالب جمله ، گفته‌های اشخاص را نقل قول کرده، بخوانند و بنویسند.

- از نشانه های نوشتاری : « » در شکل نوشتاری نقل قول استفاده کنند.

وسایل: افراد ، کتاب های داستان ، تصاویر

نکته: نقل قول می‌تواند به صورت مستقیم و غیرمستقیم صورت بگیرد، در نقل قول مستقیم گفته‌ی کسی را بدون تغییر نقل می‌کنیم ، در زبان فارسی ، نقل قول مستقیم بیشتر از نقل قول غیر مستقیم کاربرد دارد.

### فعالیت‌های پیشنهادی:

۱- با معاون مدرسه هماهنگ می‌شود تا در غیاب مربی به کلاس آمده و با دانش‌آموزان در مورد یک فعالیت فوق برنامه مانند اردو، جشن و ... که در روزهای آینده اجرا می‌شود صحبت کند ، سپس مربی درباره ی آن چه که معاون مدرسه به آن‌ها گفته است سؤال می‌کند مثال :

مربی : ناظم به شما چی گفت ؟

دانش‌آموزان : ناظم گفت : « فردا به پارک می‌روید . »

مربی : باید چه وسایلی بیاورید ؟

دانش‌آموزان : ناظم گفت : « آب ، خوراکی، لباس گرم بیاورید . »

در ادامه گفتگوها با استفاده از نشانه های نوشتاری نقل قول روی تابلو نوشته شده و بر علائم نوشتاری تأکید می‌گردد.

۲- داستان تصویری در اختیار دانش‌آموزان قرار داده می‌شود ، پس از تعریف داستان با هدایت مربی گفتگوهای صورت گرفته در داستان بصورت نقل قول بیان و نوشته می‌شود .  
- از داستان نارنجی پوش امانت دار در کتاب تفکر و پژوهش هم می توان استفاده کرد.

۳- متنی از کتاب فارسی یا کتاب‌های داستان انتخاب می‌شود و در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد تا آن‌ها نقل قول‌ها را در متن مشخص کنند .

در مرحله بعد متن دیگری بدون وجود نشانه‌های نوشتاری : « » « » مربوط به نقل قول در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد که آن‌ها پس از مطالعه‌ی متن ، نقل قول‌ها را با استفاده از نشانه‌های نوشتاری مربوطه مشخص کنند.

۴- از دانش‌آموزان خواسته می‌شود چند نقل قول یا گفته از افرادی مانند پدر ، مادر ، امامان و ... برای سایرین نقل کرده و آن جملات را روی تابلو بنویسند.  
مثال:

پیامبر فرمودند: « به پدر و مادر خود نیکی کنید . »

## درس سوم

عنوان : توصیف

هدف: آشنایی دانش‌آموزان با چگونگی توصیف اشخاص ، مکان‌ها و چیزها

انتظارات: از دانش‌آموزان انتظار می‌رود :

با توجه به ویژگی‌ها خصوصیات شخص ، چیز یا مکانی ، متنی را در توصیف آن بنویسند .

وسایل: کارت شناسایی ، عکس ، تصویر ، کتاب و...

**نکته ۱:** یکی از راه‌های تمرین و تقویت نویسندگی بهره‌گیری از توصیف است . توصیف بیان

ویژگی‌های یک فرد، مورد یا مکان است. در توصیف باید به ویژگی‌های فردی، رنگ ، بو، وزن، محل، فاصله و سایر خصوصیات توجه کرد . توصیف دقیق ، سبب می‌شود خواننده به آسانی ، چیز ، فرد یا مکان مورد نظر را در ذهن خود بازسازی کند. اگر در توصیف افراد به مواردی مثل زمان و محل تولد، محل زندگی، ویژگی‌های اخلاقی و جسمی، وقایع مهم زندگی و ... اشاره شود ، در واقع یک شرح حال‌نویسی صورت گرفته است.

**نکته ۲:** جهت آموزش چگونگی توصیف یک موضوع می‌توان از مراحل زیر به عنوان یک روش استفاده نمود:

- انتخاب موارد و اطلاعات کلیدی و مهم در ارتباط با موضوع مورد توصیف و تکمیل آن‌ها

- تکمیل جملات ناتمام با توجه به اطلاعات داده شده

- تکمیل یا نوشتن متن با توجه به اطلاعات بدست آمده

- در پایان ، نوشتن توصیف کامل از یک موضوع به صورت مستقل

## بخش اول : توصیف فرد

۱- دانش‌آموزان با توجه به اطلاعات شناسنامه‌ای ، مشخصات و ویژگی‌های شخصی خود، جدول را تکمیل

کرده و با هدایت مربی متن داده شده را کامل می کنند. مثال:

نام مادر: .....	نام: .....
تعداد خواهر: .....	نام خانوادگی: .....
تعداد برادر: .....	کدملی: .....
رنگ چشم: .....	تاریخ تولد: ... روز ... ماه ... سال
رنگ مو: .....	محل تولد: .....
قد: .....	نام پدر: .....
وزن: .....	

متن:

نام و نام خانوادگی من ..... است. من یک ..... هستم. کد ملی من ..... است. من در تاریخ ..... ، در ..... متولد شده‌ام. اسم پدرم ..... و اسم مادرم ..... است. من ..... خواهر و ..... برادر دارم. رنگ چشم و رنگ موی من ..... است. من ..... کیلو هستم و قدم ..... سانتی متر می‌باشد.

۲- دانش‌آموزان اطلاعات بیشتری از خودشان را در قالب یک جدول ارائه کرده، سپس با هدایت مربی آنها را به صورت یک متن کوتاه بنویسند.

متن:

نام دبستان: .....	.....
کلاس: .....	.....
نام آموزگار: .....	.....
نام گفتار درمان گر: .....	.....
نام شنوایی شناس: .....	.....
نام معاون: .....	.....
نام مدیر: .....	.....

۳- دانش‌آموزان با کمک والدین خود اطلاعاتی راجع به اعضای خانواده و فامیل جمع آوری کرده و اطلاعات را در قالب جملات متوالی و مناسب در کنار هم قرار دهند و یک متن کوتاه بنویسند.

مثال:

من سه عمو دارم ، نام آنها علی ، حسین و حسن است. من ۳ دختر عمو و ۲ پسر عمو دارم و .....

۴- مطلبی راجع به یکی از بزرگان یا مشاهیر که در کتاب‌های درسی دانش‌آموزان آمده است در اختیارشان قرار می‌گیرد تا آن‌ها پس از مطالعه دقیق مطلب شرح حال کوتاهی با توجه به اطلاعات تکمیل شده‌ی مربوط به آن فرد بنویسند.

نام: ابو علی سینا
نام مادر: ستاره
شغل: طبیب و دانشمند
کارهای مهم: نوشتن کتاب‌های زیاد، درمان بیماران
ویژگی‌های فردی و اخلاقی: با هوش، کمک به افراد محتاج
محل آرامگاه: همدان

متن:

ابوعلی سینا طبیب و دانشمند بزرگی بود و نام مادرش ستاره بود. او در زندگی خود کتاب‌های زیادی نوشت. او به افراد و بیماران محتاج کمک می‌کرد. آرامگاه ابوعلی سینا در همدان است.



## بخش دوم: توصیف یک چیز (شیء، حیوان، گیاه و ...)

۱- دانش‌آموزان یک چیز را مشاهده کرده و با توجه به ویژگی‌های آن جدول را تکمیل نمایند ، سپس با توجه به اطلاعات تکمیل شده و هدایت مربی متن را کامل کنند.

ویژگی ها شی	رنگ	جنس	اندازه	مال کیه	قیمت	کاربرد	.....
کیف	قهوه ای	پارچه ای	متوسط	مال من	۱۰۰۰۰ تومان	وسایل مدرسه را داخل آن می گذاریم	.....

### متن ۱:

من یک کیف ..... دارم. کیف من از ..... درست شده است و اندازه‌ی آن ..... است، ..... را داخل آن می‌گذارم. پدرم آن را ..... خرید و .....

۲- دانش‌آموزان بعد از تکمیل جدول و با هدایت مربی جملات مناسب و متوالی را در قالب یک متن بنویسند.

ویژگی حیوان	رنگ	صدا	غذا	محل زندگی	اندازه	.....
جوجه						

### متن ۲:

.....  
.....

## بخش سوم: توصیف مکان ها

نکته: توصیف یک موضوع می‌تواند از طریق ایجاد پرسش و پاسخ انجام گرفته و پاسخ‌ها به صورت جملات مناسب و متوالی در قالب یک متن نوشته شود.

۱- بازدید از محلی مانند مدرسه برای دانش‌آموزان در نظر گرفته می‌شود. قبل از بازدید سؤالاتی در ارتباط با آن محل در اختیار دانش‌آموزان قرار گرفته تا با آمادگی ذهنی محل را با دقت بازدید نمایند. پس از بازگشت به کلاس دانش‌آموزان گروه‌بندی شده و به طور تصادفی پاکتی که حاوی تعدادی از سؤالات اولیه است، به هر گروه داده می‌شود، سؤال و پاسخ‌های هر گروه در قالب جملات در کلاس خوانده و روی تابلو نوشته می‌شود سپس با مشخص شدن گروه برتر، جملات در تعامل مربی با دانش‌آموزان در توالی مناسبی پشت سر هم نوشته می‌شوند. به پیشنهاد مربی و دانش‌آموزان عنوان مناسبی در بالای متن قرار می‌گیرد.

مثال :

- مدرسه‌ی ما چند طبقه است؟

- مدرسه‌ی ما چند کلاس دارد؟

- .....؟

مدرسه‌ی ما

..... مدرسه‌ی ما ۳ طبقه دارد .....

۲- سؤالاتی درباره‌ی منزل دانش‌آموزان به آن‌ها داده می‌شود تا هر دانش‌آموز با کمک خانواده‌ی خود پاسخ داده، سپس پاسخ‌ها را به صورت جملات متوالی در قالب متن کوتاهی بنویسد و عنوان مناسبی برای آن انتخاب کند. مطالب نوشته شده در کلاس خوانده و تصحیح می‌شود.

\*برای تثبیت آموزش می‌توان چند مکان در محل زندگی و تحصیل دانش‌آموزان در نظر گرفت، آن‌ها به سؤالاتی که درباره‌ی آن محل از قبل مطرح شده است پاسخ داده و متن کوتاهی در مورد آن بنویسند.

۳- مربی تصویری از یک محل که قسمت‌های مختلف آن مانند اتاق‌ها، سرویس بهداشتی، پارکینگ، حیاط و ... مشخص شده است به دانش‌آموزان نشان می‌دهد تا آن‌ها در تعامل با یکدیگر به سؤالات مطرح شده پاسخ دهند. پاسخ‌ها به صورت جملات متوالی در قالب متن کوتاهی نوشته می‌شوند.

\*بدیهی است که هر تصویر قابلیت انطباق با موقعیت بومی هر منطقه را دارد و همکاران گرامی می‌توانند از نقشه‌های ساده‌ی معماری برای تدریس این بخش استفاده کنند.

۴- مربی تصویر یک محل مشخص را در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد. سؤالاتی درباره‌ی جزئیات آن محل مانند محل قرارگیری وسایل، تعداد وسایل و ... مطرح کرده، دانش‌آموزان پس از پاسخ‌گویی به سؤالات، آن‌ها را به صورت جملات متوالی در قالب متن کوتاهی می‌نویسند.

۵- برای تثبیت یادگیری مربی از دانش‌آموزان می‌خواهد درباره‌ی قسمت‌های مختلف یک محل مانند داخل حمام، داخل مسجد و ... سؤالاتی را مطرح کرده و خودشان به آن سؤالات پاسخ دهند. پاسخ‌ها بصورت جملات متوالی در قالب متن کوتاهی نوشته می‌شود به طوری که توصیفی از آن محل ارائه می‌گردد.

لازم است متون نوشته شده در کلاس خوانده و تصحیح شود.

## درس چهارم

**عنوان:** تکمیل و گسترش جملات و متن‌های ناتمام

**هدف:** آشنا ساختن دانش‌آموزان با چگونگی تغییر، تکمیل و گسترش جملات و متن‌های ناتمام

**انتظارات:** از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:

بتوانند جملات و متن‌های ناقص را تغییر، تکمیل و گسترش دهند.

**وسایل:** کتاب‌های داستان و ...

### فعالیت‌های پیشنهادی:

۱- جملاتی در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد تا با کلمات پیشنهادی تغییرات مناسبی در جمله‌ها انجام

دهند. مثال:

صبح او را دیدم. (پگاه)

پگاه او را دیدم.

۲- جملاتی در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد تا با توجه به کلمات پیشنهادی یا سؤالات مطرح شده،

جملات را گسترش داده و بنویسند.

#### مثال ۱:

آن‌ها رفتند. (هفته‌ی گذشته)

آن‌ها هفته‌ی گذشته رفتند. (با قطار)

آن‌ها هفته‌ی گذشته با قطار رفتند.

## مثال ۲:

شما فردا به بیمارستان می‌روید . ( کی به بیمارستان می‌روید؟ )

ما فردا به بیمارستان می‌رویم .

۳- جملات ناتمامی در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهید تا قسمت‌های مناسب را به یکدیگر وصل کرده و جمله را تکمیل نمایند.

مثال:

ورزشکاران پیروز آفریده است.  
خدا همه چیز را مدال می‌گیرند.  
ورزشکاران پیروز مدال می‌گیرند .

.....

۴- جملات ناتمامی در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد تا با دانسته‌های خود آن‌ها را تکمیل نمایند.

مثال:

سارا علاقه زیادی به .....  
.....

۵- داستان کوتاهی در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد تا با یک یا دو جمله آن را تکمیل نمایند.

مثال:

فردا اول مهر است. موه‌ای علی بلند و نا مرتب است . بنابراین به همراه پدرش به ..... و .....

۶- موضوعی در نظر گرفته می‌شود و در ارتباط با آن دو یا سه جمله به دانش‌آموزان ارائه می‌شود تا آن‌ها با جملات مناسب متن را کامل کنند . مربی برای هدایت دانش‌آموزان می‌تواند از واژه‌های کلیدی یا سؤالاتی با کلمات پرسشی مرتبط استفاده نماید.

مثال:

فصل پاییز بود ، محمد کلاه زیبایی به سر داشت و به مدرسه می‌رفت ، ناگهان باد شدیدی وزید و .....

نمونه‌هایی از هدایت مربی :

- افتادن کلاه

- آیا علی به مدرسه دیر رسید ؟

۷- موضوعی در نظر گرفته می‌شود و در ارتباط با آن موضوع چند جمله به دانش‌آموزان ارائه می‌گردد . و از آن‌ها خواسته می‌شود در مدت زمان مشخص شده ، به چگونگی ادامه‌ی متن یا داستان فکر کنند .

در تعامل با دانش‌آموزان از یک‌ایک آن‌ها درباره ادامه‌ی متن یا داستان پرسش می‌گردد تا با راهنمایی مربی، متن یا داستان خود را تکمیل نمایند.

سیمین و مژگان می‌خواستند به آن طرف خیابان بروند تا از فروشگاه دفتر بخرند. سیمین گفت: « بیا از وسط خیابان عبور کنیم . » مژگان گفت: « نه خطرناک است . » بهتر است .....

.....

.....

۸- داستان کوتاهی به دانش‌آموزان ارائه می‌شود تا آن‌ها داستان یا متنی را بک نتیجه‌گیری مناسب تکمیل کنند و برای داستان نامی انتخاب نمایند . در صورت لزوم مربی در تمامی مراحل دانش‌آموزان را هدایت می‌نماید.

مثال :

.....

علی و حسین بازی می‌کردند، پیرزنی را دیدند که سبد سنگینی در دست دارد. آن‌ها تصمیم گرفتند به او کمک کنند. علی و حسین سبد او را تا خانه‌اش بردند پیرزن تشکر کرد و برایشان دعا کرد. آن‌ها خیلی خوشحال شدند. پس نتیجه می‌گیریم .....

.....

## درس پنجم

عنوان: آدرس نویسی

هدف: آشنا ساختن دانش‌آموزان با چگونگی آدرس نویسی

انتظارات: از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:

موقعیت مکانی فرد یا محل را تشخیص دهند و آدرسی برای آن بیان کنند و بنویسند.

وسایل: نقشه، کروکی یک محل، تصاویر و ...

### فعالیت های پیشنهادی:

۱- دانش‌آموزان درباره‌ی مفهوم آدرس و موقعیت مکانی یک محل مانند مدرسه با مربی خود گفتگو کنند. سپس به همراه یکدیگر به خارج از مدرسه رفته، پلاک مدرسه، تابلوی نام خیابان / کوچه و ... به آن‌ها نشان داده می‌شود، پس از بازگشت به مدرسه موارد مشاهده شده روی تابلو نوشته می‌شود.

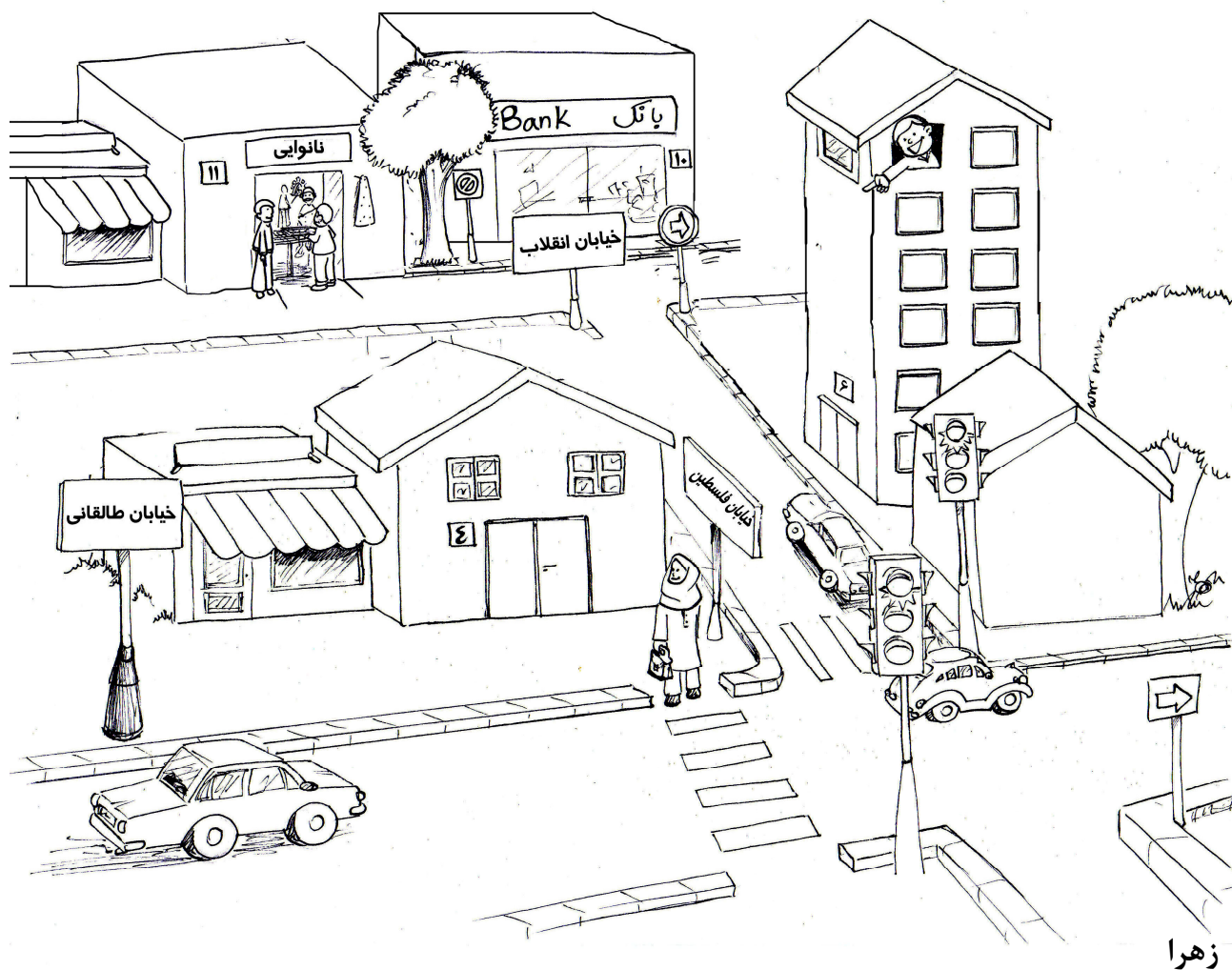
مثال: خیابان جبار باغچه بان - پلاک ۱ - آموزشگاه باغچه بان یک.

همچنین مفهوم کد پستی برای دانش‌آموزان توضیح داده می‌شود و کدپستی مدرسه در اختیار آن‌ها قرار می‌گیرد تا به دنبال آدرس مذکور نوشته شود.

مثال: خیابان جبار باغچه بان - پلاک یک - آموزشگاه باغچه بان یک - کد پستی ۱۴۹۲۳۳۲۴۱۳



۲- تصویری در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد و از آن‌ها سؤالاتی پرسیده می‌شود تا با تشخیص موقعیت محل مورد نظر، آدرس آن بیان گردیده و نوشته شود.



خانه‌ی زهرا در کدام خیابان است ؟ خیابان فلسطین

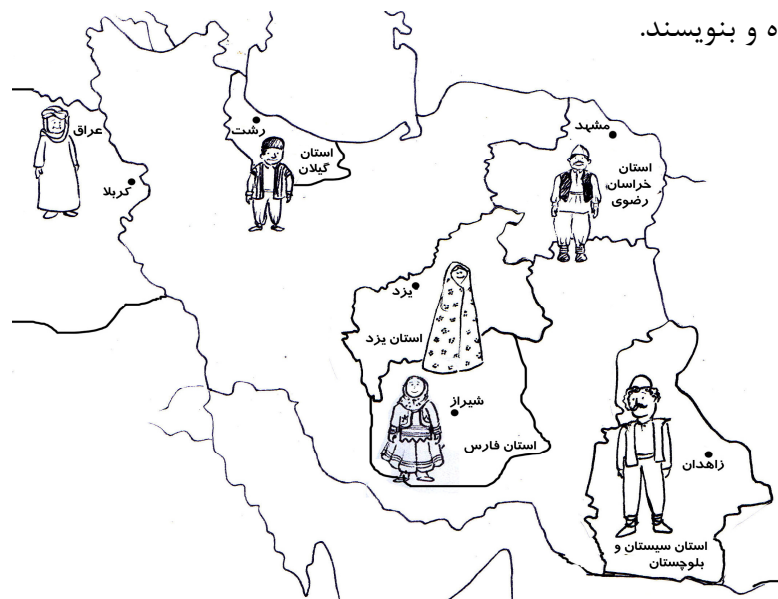
پلاک خانه‌ی زهرا چند است ؟ پلاک ۴

آدرس خانه‌ی زهرا را بنویس : خیابان فلسطین - پلاک ۴

مادر زهرا در بانک کار می‌کند. آدرس بانک را بنویس : خیابان انقلاب - پلاک ۱۰

۳- تصویر نقشه‌ای که کشور، شهر و افراد در آن مشخص باشند به دانش‌آموزان نشان داده می‌شود تا آن‌ها

نام کشور و شهر هر فرد را تشخیص داده و بنویسند.



نرگس : استان فارس - شهر شیراز

۴- مربی با دانش‌آموزان درباره‌ی کشور، شهر، روستا، محله و ... محل سکونت‌شان صحبت می‌کند. او می-

تواند از نقشه برای راهنمایی استفاده نماید. نام کشور، استان، شهر و ... به آدرس نویسی اضافه می‌شود.

مثال: ایران - تهران - یوسف آباد - میدان سیدجمال الدین اسدآبادی - خیابان جبار باغچه بان - پلاک ۱-

آموزشگاه باغچه بان یک - کدپستی ۱۴۳۹۱۷۷۴۳۱

۵- تصویر کروکی‌ای در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد تا با راهنمایی مربی آدرس محل‌های مشخص شده

را بیان کنند و بنویسند. مربی توجه داشته باشد که دانش‌آموزان را به استفاده از واژه‌هایی مانند روبرو، کنار،

نزدیک و ... در آدرس نویسی استفاده نمایند.

۶- مربی پاکت نامه‌ای در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد تا آن‌ها با هدایت وی در محل مناسب آدرس

گیرنده و فرستنده را بنویسند

## درس ششم

عنوان: خلاصه نویسی

هدف: آشنا ساختن دانش‌آموزان با چگونگی کوتاه کردن جمله‌ها و خلاصه نویسی متن‌ها

انتظارات: در پایان فعالیت‌ها از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:

بتوانند به صورت مناسب جمله‌ها را کوتاه و متن‌ها را خلاصه کنند و بنویسند.

وسایل: کتاب‌های داستان، کتاب‌های درسی و ...

نکته: یکی از راه‌های رسیدن به مهارت در نوشتن، خلاصه نویسی است. در خلاصه نویسی باید مطالب مهم و

اصلی متن را ذکر کنیم و از نوشتن جزئیات، چشم‌پوشی کنیم.

### فعالیت‌های پیشنهادی:

۱- جملاتی در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد که دارای فاعل به شکل ضمیر است و به آن‌ها توضیح داده می‌شود که حذف ضمیر در این جملات تغییری در معنای جملات بوجود نمی‌آورد و بدین ترتیب جملات را کوتاه‌تر کرده‌اند.

مثال:

ما به مسافرت رفتیم . ← به مسافرت رفتیم .

۲- جملات سؤالی در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد تا آن‌ها به سؤالات پاسخ دهند. سپس دانش‌آموزان به دادن پاسخ‌های کوتاه با توجه به محتوای سؤالات راهنمایی می‌شوند. بدین ترتیب ذهن دانش‌آموزان برای کوتاه‌نویسی آماده‌تر می‌گردد.

مثال :

چه کسی به ماهی غذا می‌دهد؟

پاسخ بلند : حسین به ماهی غذا می‌دهد .

پاسخ کوتاه : حسین

۳- جمله‌ای در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد که با هدایت مربی عناصر و مطالب جزئی و غیر ضروری حذف شده به طوری که بدون تغییر در معنای اصلی ، جمله کوتاه می‌شود.

مثال:

الف- خورشید در افق یعنی جایی که دریا و آسمان به هم می‌رسند طلوع می‌کند .

↓  
خورشید در افق طلوع می‌کند .

↓  
خورشید طلوع می‌کند .

ب - چهره‌ی نوشتاری و خطی من، برای ایجاد دوستی میان من و شما اهمیت دارد .

↓  
چهره‌ی نوشتاری و خطی من اهمیت دارد .

ج - پیرزن نخ‌های توری که کبوتر در آن به دام افتاده بود را پاره کرد .

↓  
پیرزن نخ‌های تور را پاره کرد.

۴- جملاتی در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد که دارای عناصر مشترک هستند . دانش‌آموزان به حذف عناصر مشترک بین جملات و خلاصه نویسی آن‌ها راهنمایی می‌شوند.

مثال:

الف - برادرم آمد . برادرم ناهارش را خورد .

↓  
برادرم آمد و ناهارش را خورد .

ب- علی کتاب را برداشت . علی کتاب را خواند .

↓  
علی کتاب را برداشت و کتاب را خواند .

↓  
علی کتاب را برداشت و خواند .

۵- جملاتی در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد تا به سوی ترکیب عناصر مشترک جمله‌ها و تغییرات مناسب هدایت شوند و بتوانند جمله‌ها را خلاصه‌نویسی کنند .

مثال:

الف - علی نشست . فاطمه نشست . ← علی و فاطمه نشستند .

ب- مادر بزرگ به خانه‌ی خاله رفت. مادر بزرگ به خانه‌ی دایی رفت . ← مادر بزرگ به خانه‌ی خاله و دایی رفت.

۶- جملاتی مربوط به یک متن در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌گیرد تا با حذف و یا ترکیب عناصر جمله‌ها ، متن کوتاه و خلاصه شود.

جملات خلاصه شده	جملات متن
<p>آدمی باید که بسیار سخن نگوید و سخن دیگری به سخن خود قطع نکند ، تا سؤالی را از او نپرسند ، پاسخ ندهد و از غیبت و دروغ گفتن خودداری کند. همچنین شنیدن او از گفتن او زیادت باشد.</p> <p>زیرا که او را دو گوش و یک زبان داده‌اند. یعنی دو چندان که می‌گویی می‌شنوی .</p>	<p>آدمی باید که بسیار سخن نگوید و آدمی سخن دیگری به سخن خود قطع نکند ، تا سؤالی را از او نپرسند ، سؤالی را پاسخ ندهد. و او از غیبت خود داری کند و او از دروغ گفتن خودداری کند .</p> <p>همچنین شنیدن او از گفتن او زیادت یعنی بیشتر باشد . زیرا که او را دو گوش داده‌اند و او را یک زبان داده‌اند . یعنی دو چندان که می‌گویی می‌شنوی .</p>

## درس هفتم

عنوان: گزارش نویسی

هدف: آشنا ساختن دانش‌آموزان با نحوه نگارش یک گزارش

انتظارات: در پایان فعالیت‌ها از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:

به توضیح و بیان ویژگی‌ها و جزئیات شنیده‌ها و دیده‌های خود در قالب یک نوشته بپردازند و گزارش مناسبی بنویسند.

وسایل: \_\_\_\_\_

**نکته:** گزارش نویسی از سه راه مشاهده، پرسیدن و مطالعه کردن انجام می‌گیرد. که از راه‌های مشاهده و پرسیدن در سال‌ها و دروس قبل آورده شده است و در این جا به شکل سازمان یافته‌تری مطرح می‌گردد، گزارش نویسی از راه مطالعه به دلیل پیچیدگی خاص برای دانش‌آموزان آسیب دیده‌شنوایی در این مبحث گنجانده نشده است.

### فعالیت های پیشنهادی :

۱- دانش‌آموزان برای تهیه یک گزارش و نوشتن آن از راه پرسیدن هدایت می‌شوند بدین شکل که مجموعه‌ای از سوالات با استفاده از کلمات پرسشی در ارتباط با موضوع در ذهن دانش‌آموزان ایجاد می‌شود تا آن‌ها در

حین تهیه گزارش پاسخ آن پرسش‌ها را پیدا کنند . سوالات از افرادی که در آن زمینه اطلاعات دارند پرسیده می‌شود ، پاسخ‌ها به صورت جملات کامل و مرتب به صورت یک متن نوشته می‌شوند.

## موضوع : زباله

- برای این موضوع این سوالات می‌تواند پرسیده شود:

۱- زباله چیست؟ و نام دیگر آن چه می‌باشد؟

۲- زباله خشک و زباله تر چه هستند؟

۳- آیا در خانه‌ها زباله‌های خشک و تر را از هم جدا می‌کنند؟

۴- از زباله چه استفاده‌هایی می‌کنیم؟

## زباله

به باقیمانده‌ی غذاها ، پوست میوه‌ها ، کاغذهای باطله ، بطری‌های شیشه‌ای و پلاستیکی و ... زباله یا طلای سیاه می‌گویند . بطری‌ها ، کاغذ ، پارچه و ... زباله خشک و باقیمانده‌ی خوراکی‌ها زباله‌ی تر هستند. بعضی از مردم آن‌ها را از هم جدا می‌کنند و در کیسه‌های جدا می‌ریزند که کار خیلی خوبی است زیرا با زباله‌های تر کود درست می‌شود و با زباله‌های خشک مثل کاغذ می‌توان شانه‌های تخم‌مرغ ساخت.

۲- دانش‌آموزان برای ثبت و نوشتن مشاهدات خود در ارتباط با یک موضوع مانند مشاهده ماه در آسمان ، رشد یک دانه‌ی لوبیا ، مشاهداتشان در بازدید از آسمان‌نما یا مزرعه و ... به صورت هدف‌دار هدایت می‌شوند . به دانش‌آموزان یادآوری می‌گردد که مشاهدات خود را به صورت دقیق و مرتب بنویسند و از جملات کامل و مرتبط به هم ، یا شروع و پایان مشخص در نگارش خود استفاده نمایند.



## مثال ۱:

قبل از بازدید از یک مکان دانش‌آموزان آماده می‌شوند تا مشاهده‌ی دقیقی از آن محل داشته باشند و اطلاعاتی هر چند مختصر درباره‌ی آن بازدید را در داخل دفتر یادداشت کوچکی بنویسند مانند تاریخ و محل بازدید، وسیله رفت و آمد، موارد مشاهده شده و ... .

بعد از بازدید دانش‌آموزان هدایت می‌شوند تا مشاهدات خود را در قالب جملات کامل، یا آغاز و پایان مشخص، بنویسند.

### موضوع: بازدید از سینما

روز شنبه ما با اتوبوس به سینما آزادی رفتیم. خانم معلم ۳۰ تا بلیط برای همه خرید سپس با صف به داخل سالن شماره ۱ یک سینما رفتیم و روی صندلی‌ها نشستیم، چراغ خاموش شد. اسم فیلم ..... بود بعد چراغ‌ها روشن شد و ما از در پایین سینما بیرون آمدیم. در اتوبوس خوراکی خوردیم و ظهر به مدرسه برگشتیم.

## مثال ۲:

از دانش‌آموزان خواسته می‌شود تا از ابتدای یک ماه قمری به مدت ۳۰ روز هر شب به شکل ماه در آسمان نگاه کنند و با ذکر تاریخ در داخل جدولی که مربی در اختیارشان قرار داده شکل آن را بکشند و یا توضیح کوچکی بنویسند. در انتهای ۳۰ روز مشاهدات خود را به صورت گزارشی بنویسند و در کلاس بخوانند.

### موضوع: دیدن ماه در آسمان

در تاریخ ۹۲/۹/۳ ماه را در آسمان ندیدم اما در شب‌های بعد کم کم بزرگ شد. در تاریخ ۹۲/۹/۱۶ ماه کامل بود و مهتاب زیبایی را دیدم. در شب‌های بعد کم کم کوچک شد و ۳۰ روز بعد دوباره ماه را در آسمان ندیدم.

۳- دانش آموزان هدایت می‌شوند تا از طریق مشاهده یا پرسیدن درباره‌ی یک پدیده و ویژگی‌های آن گزارش بنویسند.

### موضوع : کتاب مطالعات اجتماعی

نام کتاب: .....

تصویرگران: .....

پایه ی تحصیلی: .....

ناشر: .....

نام مؤلفان: .....

چاپخانه: .....

- کتاب اجتماعی چند فصل دارد؟

- کتاب اجتماعی چند درس دارد؟

- کتاب اجتماعی چند صفحه دارد؟

- قیمت کتاب اجتماعی چند ریال است؟

- شما در برنامۀ هفتگی چند ساعت اجتماعی دارید؟

### کتاب مطالعات اجتماعی

کتاب اجتماعی پایه‌ی ششم در سال ۱۳۹۱ منتشر شده و یک مؤلف دارد و نام او خانم فلاحیان است . نام یکی از تصویرگران کتاب آقای یزدانی می‌باشد . ناشر آن اداره‌ی کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی است. چاپخانه شرکت افست است . این کتاب دوازده فصل و بیست و چهار درس دارد و تعداد صفحات آن ۱۲۱ صفحه است . قیمت کتاب ۱۲۰۰۰ ریال است و ما ۲ ساعت در هفته اجتماعی داریم .

## درس هشتم

عنوان: نامه نگاری

هدف: آشنا ساختن دانش‌آموزان با چگونگی نگارش یک نامه

انتظارات: در پایان فعالیت‌ها از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:

نامه‌ای متناسب با مخاطب که شامل تمام بخش‌های لازم نگارش یک نامه است را بنویسند.

وسایل: کاغذ، پاکت نامه، تمبر و ...

**نکته:** از طریق نامه نگاری، پیامی بوسیله نوشتن (نامه) انتقال داده می‌شود. آشنایی دانش‌آموزان با شیوه صحیح نگارش نامه ضروری است، می‌دانیم هر نامه از سه بخش اصلی، عنوان و شروع نامه، متن نامه و پایان نامه تشکیل شده است. به کارگیری علائم نگارش، حاشیه‌گذاری مناسب و خوش خطی از ملزومات نامه‌نگاری می‌باشد. مربیان گرامی توجه داشته باشند هدف و کاربرد نامه نویسی باید برای دانش‌آموزان کاملاً مشخص باشد و بهتر است از ابتدای سال تحصیلی با توجه به موقعیت‌ها و موارد متعددی که در محیط مدرسه پیش می‌آید مانند: دعوت به جشن، تقاضای رفتن به جایی، یادداشت‌هایی برای اولیاء مدرسه و ... استفاده نموده و دانش‌آموزان را به نگارش نامه ترغیب نمایند. همچنین برای سهولت کار، برگه‌های آماده برای نگارش نامه مطابق الگوی پیشنهادی از قبل تهیه گردد.

## فعالیت‌های پیشنهادی:

۱- در گفتگو با دانش‌آموزان ، تمایل آنها برای داشتن چیزی یا رفتن به گردش علمی و ... پرس و جو می‌شود و از آن‌ها خواسته می‌شود از طریق نامه درخواست خود را به مدیر مدرسه اعلام کنند . البته دانش‌آموزان برای نوشتن نامه به شکل صحیح هدایت می‌شوند.

### مثال ۱:

#### درخواست برای رفتن به پارک

در گفت‌وگوها ، دانش‌آموزان به این نتیجه می‌رسند که از مدیر مدرسه درخواست کنند به پارک بروند و بهتر است از طریق نامه این کار را انجام دهند. دانش‌آموزان هدایت می‌شوند ، چگونه نامه را آغاز کنند که با نام خدا و سلام به شخص گیرنده‌ی نامه این کار انجام می‌شود ، سپس درخواست دانش‌آموز به صورت مؤدبانه در قسمت دوم آورده می‌شود . در بخش سوم و پایانی نام هر دانش‌آموز و تاریخ آن روز نوشته و امضا می‌گردد .


به نام خدا

مدیر عزیزم خانم / آقای .....

سلام

من دوست دارم به پارک بروم و با دوستانم بازی کنم . خواهش می‌کنم ما را به پارک ببرید.

با تشکر  
حمید باغی  
۹۱/۱۱/۳



مثال ۲:

درخواست کتاب از مسئول کتابخانه ی مدرسه ی باغچه بان

به نام خدا

خانم / آقای .....

سلام

معلم من کتاب های زیر را لازم دارد . خواهش می کنم کتاب ها را به کلاس پنجم بفرستید .

۱- شگفتی های آفرینش

۲- دنیای حیوانات (جلد دوم)

متشکرم

زهرا حیدری

۹۱/۸/۲



مثال ۳:

جهت آشنایی دانش آموزان با شکل اداری و رسمی نامه بهتر است چند نمونه از این نوع نامه ها با ساختار گفته شده اما با کلمات رسمی تر به دانش آموزان ارائه شود .

بسمه تعالی

شهردار محترم منطقه ی ۶

با سلام و احترام

ما دانش آموزان کلاس ششم هستیم و در دبستان باغچه بان درس می خوانیم. حیاط دبستان ما یک باغچه ی زیبا لازم دارد. خواهش می کنیم ، دستور فرمایید یک باغچه در حیاط مدرسه ی ما درست شود.

با تشکر فراوان

دانش آموزان کلاس پنجم، دبستان باغچه بان

۹۱/۱۰/۳



۲- در گفتگو با دانش‌آموزان ، شیوه‌ی تشکر کردن از طریق نامه ، به آن‌ها گفته شده و چگونگی نوشتن این گونه نامه‌ها برای تشکر از زحمات افراد مختلف مانند مادر و پدر ، معلم ، مدیر ، راننده سرویس ، خدا و... آموزش داده می‌شود و نامه درسه بخش ، عنوان و شروع ، متن و بخش پایانی تنظیم می‌گردد.

مثال :

تشکر از مدیر برای بردن آن‌ها به پارک


به نام خدا

مدیر گرامی / آقای .....

سلام

ما به پارک رفتیم ، خیلی بازی کردیم و به ما خیلی خوش گذشت . از زحمات شما برای بردن ما به پارک تشکر می‌کنیم.

با سپاس  
حمید باغی  
۹۱/۱۱/۶



۳- در گفتگو با دانش‌آموزان به اهمیت نوشتن نامه برای افرادی که دور از ما هستند تأکید می‌گردد مانند: دوستی که چند روز بیمار بوده و در خانه است ، پدری که به مسافرت رفته و یا دوستانی که در طول عید نوروز نمی‌بینند . نامه در قالب سه بخش اصلی نگارش می‌شود ، لازم به ذکر است در بخش متن نامه ،

دانش‌آموزان راجع به کارهایی که در این مدت انجام داده‌اند و احساسی که نسبت به شخص گیرنده دارند ، می‌نویسند . بعد از نوشتن نامه باید آن را تا کند و در پاکت بگذارند و نشانی گیرنده را پشت پاکت در قسمت گیرنده بنویسند و نشانی خودشان را در قسمت فرستنده یادداشت کنند و تمبر بچسبانند . دانش‌آموزان همراهی می‌شوند تا نامه‌های خود را به صندوق پست بیاورند .

به نام خدا

دوست خوبم سارا جان

سلام

امیدوارم حالت بهتر باشد در این چند روزی که تو به مدرسه نیامدی دلمان برایت تنگ شده است. دوست عزیزم، فاطمه هم در مسابقه‌ی نقاشی برنده شد. همه‌ی ما منتظر هستیم تو خوب شوی و به مدرسه بیایی.



دوست تو  
آرزو اسدی  
۹۱/۹/۱۰

## نمونه انشا ۱

موضوع: باغ وحش

مربی کلماتی در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد که برخی از آن‌ها در ارتباط با هم هستند. از دانش‌آموزان خواسته می‌شود کلماتی را از بین آن‌ها انتخاب کرده و جملاتی در ارتباط با آن کلمات به شکل یک متن به طور مناسب بنویسند و نامی برای آن انتخاب نماید: ( این بخش ، به صورت ساده‌تر در گام ۱ انشای پایه سوم کار شده است . )

از بین کلمات زیر ۶ کلمه انتخاب کنید :

قفس - دکتر - بیمار - شیر - دارو - پرستار - دامپزشک - آمبولانس - مراقبت - حیوانات - باغ وحش - آمپول - نگهبان حیوانات

کلماتی را که انتخاب کرده‌ای این جا بنویسید :

۱- دامپزشک                      ۲- شیر                      ۳- قفس  
۴- باغ وحش                      ۵- حیوانات                      ۶- نگهبان حیوانات

حالا درباره ی این کلمه ها فکر کن و با آن ها انشایی زیبا بنویسید :

نکته: مربیان گرامی توجه داشته باشند که دانش‌آموزان می‌بایست مطابق با دانسته‌های قبلی که از دروس گذشته بدست آورده‌اند ، جملات را بطور منظم و پیوسته در قالب یک متن ساده و روان بنویسند . از این رو استفاده از چک نویسی و راهنمایی مربی بویژه در انشاهای اولیه توصیه می‌شود.

### باغ وحش

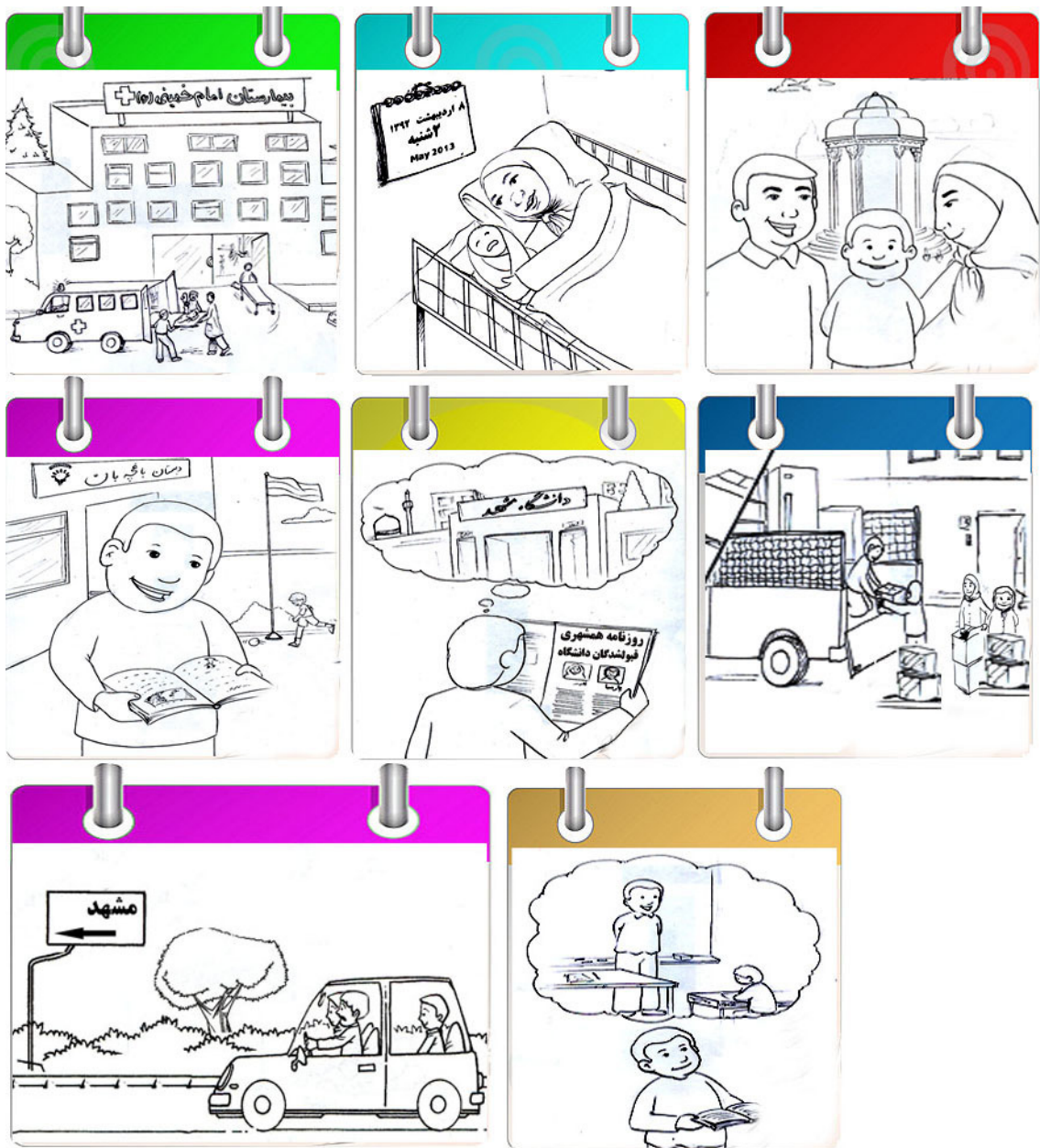
در باغ وحش حیوانات در قفس هستند . نگهبان حیوانات به آن‌ها غذا می‌دهد و از حیوانات مراقبت می‌کند. یک روز شیر مریض شد . بنابراین نگهبان به دامپزشک تلفن کرد . او به باغ وحش آمد و شیر را دید و به شیر آمپول زد . هفته بعد شیر حالش خوب شد.



## نمونه انشا ۲:

موضوع: درباره ی زندگی پارسا بنویسید.

مربی تصاویری در اختیار دانش آموزان قرار می دهد تا با توجه به واژه های کلیدی یا سؤالات و پاسخ های مربوط به هر تصویر جملات مناسبی را در قالب یک متن بنویسند .



## واژه های کلیدی

## سؤالات

- ۱- در کدام بیمارستان دنیا آمد؟
  - ۲- چه روزی، چه سالی دنیا آمد؟
  - ۳- او کجا زندگی می کند؟
  - ۴- او با چه کسی زندگی می کند؟
  - ۵- به کدام مدرسه می رود؟
  - ۶- آیا دانشگاه قبول شد؟
  - ۷- چرا اسباب کشی کردند؟
  - ۸- برای آینده چه نقشه و فکری دارد؟
- بیمارستان
  - تاریخ تولد
  - محل بزرگ شدن
  - افرادی که با او زندگی می کنند
  - نام مدرسه
  - قبول شدن در دانشگاه
  - اسباب کشی
  - فارغ التحصیل شدن
  - آینده

## پارسا

پارسا در بیمارستان امام خمینی به دنیا آمد . روز تولد او سوم مهر ۱۳۷۰ است . پارسا با پدر و مادرش در شهر شیراز زندگی می کرد . او در مدرسه ی باغچه بان درس می خواند . پارسا در دانشگاه مشهد قبول شد . بنابراین آن ها به شهر مشهد اسباب کشی کردند . او در آینده می خواهد معلم شود .

## نمونه انشا ۳:

ادامه‌ی این داستان را بنویسید:

یک روز سعید و امیر به مغازه ای رفتند و یک ظرف ماست خریدند . وقتی به خانه بر می گشتند ، ناگهان ظرف ماست از دست امیر افتاد و همه ی ماست روی زمین ریخت . جلوی خانه ی همسایه شان حسابی کثیف شد .....

.....

.....

.....

.....

.....

نکته: مربی با یادآوری آموزش های قبلی و توانایی های دانش آموزان ، از آن ها می خواهد با توجه به یکی از روش های ارائه شده در دروس ، متن را کامل کنند .

مثال :

مربی می تواند با طرح سؤالات کلی یا هدایت دانش آموز به سمت طرح سؤال و پاسخ به آن ها ایشان را به تکمیل داستان ترغیب نماید .

به نظر شما وقتی ماست ریخت ، سعید و امیر چه کار کردند ؟

همسایه شان وقتی دید جلوی خانه شان کثیف شده است چه کار کرد ؟

اگر شما به جای سعید یا امیر بودید چه کار می کردید ؟

یک روز سعید و امیر به مغازه‌ای رفتند و یک ظرف ماست خریدند . وقتی به خانه بر می‌گشتند ، ناگهان ظرف ماست از دست امیر افتاد و همه‌ی ماست روی زمین ریخت . جلوی خانه‌ی همسایه شان حسابی کثیف شد ، آن‌ها خیلی ناراحت شدند ، سعید به امیر گفت : من می‌ترسم ، شاید مادرمان و همسایه ما را دعوا کنند پس بیا برویم . اما امیر گفت : نه این کار درست نیست . ناگهان همسایه در خانه‌اش را باز کرد . سعید و امیر به او سلام کردند و بعد از معذرت خواهی ، با کمک همسایه آن جا را تمیز کردند .

## نمونه انشا ۴ :

موضوع: گزارش بازدید از باغ وحش

روز بازدید از باغ وحش : شنبه

ساعت رفت : ساعت ۸/۳۰ صبح

وسیله ی نقلیه : مینی بوس

تعداد معلم ها : ۴ نفر

تعداد دانش آموز : ۱۳ نفر

حیوانات باغ وحش : شیر - فیل - خرگوش و ...

اتفاق جالب : یک میمون موز علی را خورد

ساعت برگشت : ساعت ۱۲ ظهر

### بازدید از باغ وحش

روز شنبه ساعت ۸/۳۰ صبح با مینی بوس به باغ وحش رفتیم . ۴ معلم همراه ما ، ۱۳ دانش آموز

آمدند . در باغ وحش حیوانات زیادی مانند شیر ، فیل ، خرگوش ، مار ، میمون دیدیم . راستی !

یک میمون موز علی را گرفت و خورد . ساعت ۱۲ ظهر به مدرسه برگشتیم .

## نمونه انشا ۵ :

موضوع: نامه‌ای به معلم خود بنویسید و از او تشکر کنید.

به نام خدا

معلم عزیزم

سلام

امروز روز معلم است و من می‌خواهم از شما تشکر کنم چون شما خیلی چیزها به من یاد داده‌اید. من شما را دوست دارم . روز معلم مبارک.

باسپاس

زهرا مطهری

## منابع

- ۱- ابراهیمی، امیرعباس. توانبخشی شنوایی کودکان. نشر دانژه، تهران، ۱۳۸۸.
- ۲- بروک شایر، روبرت اچ. آشنایی با اختلالات ارتباطی ناشی از آسیب دیدگی های عصبی. ترجمه ی سعیده احمدی، چاپ سعید دانش، ۱۳۸۲.
- ۳- تهرانی، لعیاء. دشواری های خواندن و نوشتن در کودکان. انتشارات سازمان بهزیستی کشور، ۱۳۷۴.
- ۴- تیدول، مری اس. راهنمای آموزش ناشنوایان. ترجمه حمیده طباطبایی، انتشارات مدرسه، ۱۳۷۲.
- ۵- جلیله وند، ناهید. برنامه مداخله آسیب شناسی گفتار و زبان برای کودکان مبتلا به آسیب شنوایی. دانشکده- ی توانبخشی علوم پزشکی ایران، ۱۳۸۵.
- ۶- جولایی، مامک. «ارزیابی زبانی کودکان»، مقالات دومین کنگره ی گفتار درمانی ایران، ۱۳۷۳.
- ۷- خلاصه مقالات سمینار روش های آموزشی در کودکان کم شنوا، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، اسفندماه ۱۳۸۵.
- ۸- رضوانی دهاقانی، زهرا. زبان آموزی به شیوه محاوره ویژه کودکان دچار آسیب شنوایی. نشر مشاهیر به سفارش پژوهشکده ی کودکان استثنایی، تهران ۱۳۸۱.
- ۹- زندی، بهمن. زبان آموزی. سمت، تهران ۱۳۸۱.
- ۱۰- شفیعی، بیژن و مهر علیان، زهره. اختلال ناروانی گفتار در کودکان. دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی اصفهان، ۱۳۸۲.
- ۱۱- شیلی، کنتجی و مکافی، جولی جی (۲۰۰۶). راهنمای ارزیابی اختلالات گفتار زبان. ترجمه لیدا سلطانی و همکاران، انتشارات دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران.
- ۱۲- صفارپور، عبدالرحمان. الگوی یاددهی و یادگیری گام به گام انشای فارسی (ابتدایی). انتشارات مدرسه، ۱۳۷۹.

- ۱۳- عندلیبی، محمد. مبانی زبان آموزی کودک و روش تدریس مهارت های زبانی. انتشارات رسانه‌ی تخصصی، تهران ۱۳۸۵.
- ۱۴- فرج‌اللهی، هاله. فعالیت های تسهیل کننده رشد مهارت های گفتار و زبان ، پایان نامه‌ی کارشناسی، دانشکده‌ی علوم توانبخشی علوم پزشکی ایران، ۱۳۶۶.
- ۱۵- فیاضی، لیلا. «مهارت های صرفی و معنا شناختی در افراد آسیب دیده شنوایی»، مجله تعلیم و تربیت استثنایی، سازمان آموزش و پرورش استثنایی، شماره ۱۰۵، ۱۳۸۹.
- ۱۶- کاکو جویباری، علی اصغر و آلیس هوسپیان. روش محاوره (آموزش صرف و نحو زبان) به کودکان دچار نقص شنوایی. سازمان آموزش و پرورش استثنایی، ۱۳۷۸.
- ۱۷- کریستال، دیوید. راهنمای مقیاس LARSP، ترجمه فریبا یادگاری، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، ۱۳۸۰.
- ۱۸- کریمی، مجید. بررسی مشکلات زبان نوشتاری افراد کم شنوا، نشریه علمی دانشجویی گفتار درمانی، دانشکده توانبخشی دانشگاه علوم پزشکی تهران، ۱۳۷۹.
- ۱۹- گورابی، خسرو. ضروریات شنوایی شناسی. انتشارات بهنام فر، تهران ۱۳۸۶.
- ۲۰- لوترمن، دیوید و کویتزر، الن. توان بخشی با تاکید بر شناسایی و درمان کودکان ناشنوا زیر سه سال. ترجمه زهرا جعفری و فاطمه ادکی، ۱۳۸۱.
- ۲۱- ماهوتیان، شهرزاد. دستور زبان فارسی از دیدگاه رده شناسی. ترجمه مهدی سمائی، نشر مرکز، ۱۳۷۸.
- ۲۲- مشکوه‌الدینی، مهدی. «بررسی روند رشد وندهای صرفی و پیوندهای ساختاری در گفتار پیشرفتی کودک»، مجله‌ی زبان‌شناسی، شماره ۲، ۱۳۸۲.
- ۲۳- ملایری، سعید و جعفری، زهرا و عشایری، حسن. آزمون سنجش رشد نیوشا ویژه کودکان فارسی زبان بدو تولد تا ۶ سال. انتشارات دانژه، ۱۳۸۸.



۲۴- ناتل خانلری، پرویز. **دستور زبان فارسی**. انتشارات قدس، ۱۳۸۶.

۲۵- نخشب، محبوبه و شفیع، بیژن. **توان بخشی کاشت حلزون در کودکان**. دانشگاه علوم پزشکی و خدمات

بهداشتی درمانی اصفهان، ۱۳۸۲.

۲۶- هانسون، ماروین. **تولید گفتار**. ترجمه‌ی انسیه عباسی، انتشارات آسیا، ۱۳۸۰.

۲۷- یونان، ملیندا و حیدریان‌مقدم، محمد. **توان بخشی شنیداری کودکان زیر ۷ سال**. انتشارات تیمورزاده،

تهران ۱۳۷۶.

28- Jack Katz. **Handbook of clinical Audiology**, William & Wilkins , 1994.

29- Halliday M.A.K. **Introduction to Functional Grammar**, Second Edition, London: Edward Arnold , 1994.